

**HELSINŠKI PARLAMENT GRAĐANA (hCa) TUZLA
OMLADINSKI RESURSNI CENTAR (ORC) TUZLA**

**Hadži Bakirbega Tuzlića 1, 75000 Tuzla,
Bosna i Hercegovina
Tel/fax: ++387 35 258 077, 249 180
e-mail: heatuzla@inet.ba, orctuzla@inet.ba**

Helsinški Parlament Građana (hCa) je međunarodna mreža građanskih inicijativa, pokreta, društvenih i političkih grupa na istoku i zapadu, koje rade na demokratskoj integraciji Evrope. hCa radi u okviru zemalja potpisnica Finalnog dokumenta Konferencije za Bezbjednost i Saradnju u Evropi (Helsinki, 1975). Osnovni cilj djelovanja hCa je da se artikulišu i promoviraju pogledi, interesi i politička vizija građanskog društva u Helsinškoj regiji o integraciji Evrope i problemima sa kojima se Evropa suočava.

hCa ima namjeru da gradi efektivne garancije za slobodu, demokratiju i poštivanje ljudskih prava u Evropi, uključujući zaštitu svih vrsta građanskih inicijativa, sa posebnom pažnjom na regije koje su u konfliktu. Posebno, hCa podržava hrabre ljude koji se bore da održe građanske vrline u životu i uslovima rata, haosa i ugnjetavanja. Organizacije hCa u Bosni i Hercegovini postoje u: Tuzli i Banja Luci (hcalido@inecco.net)

Jedan od projekata kancelarija hCa u Bosni i Hercegovini je i projekat Omladinska Mreža BiH. Omladinska mreža BiH je projekat koji je počeo sa aktivnim radom 1997 g. i trenutno okuplja 157 organizacija i nekoliko pojedinaca iz 68 gradova Bosne i Hercegovine. Misija Omladinske Mreže u BiH glasi: *Omladinska Mreža u Bosni i Hercegovini je neformalni skup vanstranačkih organizacija, grupa i osoba koje zadovoljavaju potrebe mladih u entitetima, aktivno ih uključujući u izgradnju demokratskih vrijednosti i jačanje civilnog društva.*

U okviru mnogobrojnih aktivnosti Omladinske Mreže BiH izdvajamo slijedeće: tri omladinska susreta/konferencije hCa omladinske mreže u BiH: u Laktašima (Oktobar 17-19 1997, 60 učesnika/ca iz oba entiteta u BiH i inostranstva), Tuzli (Februar 20-22. 1998.g., 90 učesnika/ca iz BiH, SR Jugoslavije, Slovenije, Hrvatske i drugih zemalja), Tesliću (Oktobar 15-18 1998.g., 80 učesnika/ca iz BiH i SR Jugoslavije). U Septembru 1999.g. smo organizovali ljetnu školu "Mediji i promocija omladinskih organizacija u BiH", u Brčko Distriktu. U Septembru 2000.g. organizovali smo II Ljetnu školu hCa Omladinske mreže u BiH, U Tuzli, pod nazivom "Internet-Ekologija-Kampanje", Osim pomenutih aktivnosti Omladinska Mreža BiH je radila na pokretanju različitih omladinskih kampanja, preko 40 različitih edukativnih radionica za mlade u BiH, pokrenuli smo izdavanje omladinskog časopisa TNT koji je do danas imao svojih 20 izdanja, kao i mjesečne informativne biltene (do danas preko 60 izdanja).

Na web stranici <http://www.omladina-bih.net> mogu se naći mnoge korisne informacije o aktivnosti u mreži, lista članica, TNT magazina on-line, informacije o donatorima, mjesečni bilteni, te kompletna arhiva od početka rada Omladinske Mreže BiH pa do danas.

Helsinški Parlament Građana (hCa) Tuzla u okviru svojih aktivnosti u proteklom periodu uradio je mnoge samostalne projekte, a i neke u saradnji sa lokalnim ili međunarodnim partnerima. hCa Tuzla radi na povećanju regionalne saradnje, a u prilog tome ide činjenica da je hCa Tuzla jedan od inicijatora i stalna članica Građanskog Pakta za Jugoistočnu Evropu, tako i da je

jedna od inicijatora suradnje između nevladinih organizacija sa prostora Euro regije Dunav-Drava-Sava.

U protekle dvije godine hCa Tuzla, zajedno sa pet omladinskih organizacija članica Omladinske Mreže BiH, implementirala je projekat pod nazivom “Mladi i lokalne vlasti”. Ovaj projekat obuhvatio je čitavu Bosnu i Hercegovinu, s ciljem povećanja saradnje mladih (članova omladinskih organizacija, neformalnih grupa, podmladaka političkih partija) i lokalnih organa vlasti. Projekat je implementiran u pet regija. Projekat “Mladi i lokalne vlasti” naišao je na dobar prijem kod mladih ali i kod lokalnih organa vlasti. Implementacija projekta pomogla je mnogim omladinskim organizacijama u čitavoj BiH da uspostave kontakt sa organima vlasti iz svojih sredina. Kao uspjeh samog projekta ne možemo, a da na istaknemo kako su mnoge omladinske organizacije dobile od lokalnih vlasti prostor za rad, a u nekim opštinama mladi ljudi postavljeni su za savjetnike načelnika opštine za pitanja mladih. Takođe je povećan broj mladih ljudi u opštinskim komisijama za pitanja mladih. Iako je projekat imao dosta uspjeha u većim sredinama u BiH, ipak nije bilo dovoljno kapaciteta da se pokriju neka manja mjesta. Samim tim je i logičan nastavak ovog istog projekta u naredne dvije godine.

Početkom 2004. godine otvorili smo i Omladinski Resursni Centar (ORC). Ciljevi Omladinskog Resursnog Centra (ORC) Tuzla su: Osnaživanje i jačanje omladinskog sektora na području Tuzlanskog Kantona * osnaživanje i jačanje kapaciteta i resursa omladinskih organizacija i neformalnih grupa mladih posebno u malim sredinama * praćenje, podsticanje i jačanje rada mladih i omladinskih organizacija * podsticanje i jačanje saradnje između omladinskih organizacija, na lokalnom, nacionalnom i regionalnom nivou * prikupljanje i stvaranje baze podataka o omladinskim organizacijama, njihovim aktivnostima i radu * izgradnja saradnje između omladinskih organizacija i vlasti na svim nivoima * pokretanje procesa institucionalizacije omladinskog sektora u BiH * pružanje stručne i logističke pomoći i podrške omladinskim organizacijama u radu, posebno organizacijama u osnivanju * uspostavljanje i stvaranje bolje komunikacije i bržeg protoka informacija među omladinskim organizacijama * povezivanje i saradnja sa omladinskim organizacijama regije, Evrope i svijeta * unapređivanje i razvijanje djelatnosti i rada omladinskih organizacija, prema evropskim standardima * uspostavljanje i ostvarivanje saradnje sa drugim srodnim asocijacijama u zemlji i inostranstvu * ostvarivanje drugih zajedničkih interesa mladih i omladinskih organizacija.

**Omladinska konferencija
“MLADI ZAPADNOG BALKANA- POLOŽAJ, IZAZOVI, PRIJETNJE”**

IZVJEŠTAJ

U periodu 22-25 novembra 2004.godine u Hotelu “ Tuzla “ u Tuzli, održana je Omladinska Konferencija pod nazivom “*Mladi Zapadnog Balkana - položaj, izazovi, prijetnje*”. Na konferenciji je učestvovalo oko 40 učesnika - predstavnika omladinskih nevladinih organizacija iz: Hrvatske, Srbije i Crne Gore, Makedonije, Bosne i Hercegovine.

Ideja organizovanja ovakve konferencije javila se nakon Ekspert Sastanka pod nazivom “Međukulturalne veze i utjecaji u bosanskohercegovačkom društvu – pitanja jezika i obrazovanja u građenju kulturnih identiteta” održanog u Tuzli 15-16 aprila 2004. godine u organizaciji hCa Tuzla, CORDAID-a i Justicia Et Pax-a. Dvodnevna izlaganja i diskusije na ekspert sastanku pokazali su da novoformirane ekonomske elite institucionaliziraju svoj ideologijski položaj, uglavnom putem kreiranja “nacionalnih“ politika, pa se to proteže kroz cjelokupnu društvenu praksu (politiku, medije, obrazovne sisteme itd.), na drugoj strani, ekonomski marginalizirani dijelovi stanovništva (radnici, seljaci, studenti i omladina) uglavnom služe u svrhe legitimacije “nacionalizama“ putem izbornog sistema u BiH, ali i na prostorima bivše Jugoslavije i, što je posebno istaknuto, u svrhe konzumiranja takvih tipova kulture (masovna i popularna kultura) koji ovako kreiranu društvenu stvarnost samo potvrđuju. Iz ovakvih pozicija i društvenih odnosa i pitanja identiteta se konstruiraju i vide kroz prizme nacionalnih interesa. Tako postavljeni, identiteti su globalni, korpusni pojmovi kojima se disciplinira različitost a preferira identičnost. Pitanja manjina i manjinskih prava zato i ne mogu biti viđena i tretirana u duhu evropskih demokratskih standarda. Na to ukazuju nepoštovanja svih vrsta elementarnih prava, od prava na život, preko prava na zaposlenje, pa do prava na jezik, školstvo, zdravstveno osiguranje itd.

Organizovanjem Omladinske konferencije “Mladi Zapadnog Balkana - položaj, izazovi, prijetnje” željeli smo stvoriti pretpostavku za mlade sa prostora bivše Jugoslavije da razgovaraju o krucijalnim problemima mladih. Uprkos činjenici da mladi na prostoru bivše Jugoslavije govore skoro isti jezik, imaju isti stil življenja, potrebe, probleme itd., veoma često su bili izmanipulisani od strane tvrdolinijaških političara koji ih koriste za ispunjavanje vlastitih interesa. Pitanje jezika, religije i kulture su glavni argumenti koji služe nacionalističkim političarima da bi ostali na vlasti. Umjesto da se različitost jezika, religija i kulture tretira kao bogato naslijeđe, kod nas je situacija obrnuta. Štaviše to su postali glavni razlozi za tragična istorijska dešavanja u ovom dijelu Evrope (ratovi, protjerivanja, segregacija itd.). Ovom konferencijom želimo započeti proceduru dijaloga među mladima iz ovog regiona, zbog toga što su oni u poziciji da počnu sa rušenjem predrasuda i zauzmu glavnu ulogu u stvaranju novog (boljeg) života na ovim prostorima. Glavni cilj je da se kroz diskusije o religiji i jeziku doprinese borbi protiv rasizma, ksenofobije, etničke diskriminacije i netolerancije.

Konferencija je bila podjeljena na dva dijela. U prvom dijelu organizovana su tri predavanja na teme:

“Pitanje jezika i edukacije mladih - Da li govorimo isti jezik?”

(predavač. Prof. Dr Nedžad Ibrahimović- Filozofski Fakultet Tuzla)

“Religije i idoli (mladih)”-

(predavač: teologinja Snježana Kovačević- Centar za mir i nenasilje Osijek)

“Pitanje kulturalnih različitosti/sličnosti”

(predavač: prof. Maja H. Jašaragić- Filozofski Fakultet Tuzla)

U drugom dijelu organizovane su tri radne grupe, a svaka od njih praktično je obrađivala jednu od tema predavanja. Radionice su vodili iskusni treneri:

Ermin Hajder – “Omladinski Centar Bosanski” Petrovac

Ruzmir Avdić- “Inicijativa 21” Lipnica

Danijel Dragičević- Omladinska Informativna Agencija (OIA) BiH.

Zadnjeg dana učesnici su prezentovali zaključke radnih grupa, kao i prijedloge za naredne aktivnosti.

Osim ovoga, napravili smo i dva anketna upitnika od kojih su jedan učesnici popunili prilikom dolaska na konferenciju, a drugi nakon završetka iste. Na ovaj način željeli smo dobiti što više korisnih informacija potrebnih za što bolju pripremu za nastavak rada na prostoru ex Jugoslavije.

Značaj same konferencije je i u tome što su učesnici, mirovni aktivisti i i predstavnici veoma uticajnih NVOa u svojim sredinama/državama, imali priliku da upoznaju istomišljenike iz drugih dijelova ex Jugoslavije, razmijene iskustva i stvore preduslove za buduće zajedničko djelovanje u okviru ovih ili sličnih inicijativa. Daljim zajedničkim radom i angažovanjem moguće je prevazići neke od postojećih problema mladih u zemljama u regiji, i stvoriti pretpostavke za aktivniji zajednički angažman NVOa sa ovih prostora, a koji bi bio usmjeren prema javnosti i naravno prema onima koji direktno odlučuju o našim sudbinama-istitucijama vlasti.

Omladinska konferencija "Mladi zapadnog Balkana – položaj, izazovi, prijetnje"
Tuzla, 22. – 25. novembar 2004

PROGRAM

PONEDELJAK, 22. 11.2004

Do 16:00 Dolazak učesnika, smještaj i registracija

16:00 – 17:00 Koktel dobrodošlice

17:00 – 18:45 Plenarna sesija

(Upoznavanje učesnika, prezentacija programa, predstavljanje situacije u regionu učesnici)

19:00 – 20:00 Večera

20:00 - slobodno vrijeme

(alternativno posjeta gradu ili kulturno-umjetnički program)

UTORAK, 23. 11.2004

07:00 – 09:00 doručak

09:00 – 10:00 Prvo predavanje –

"Pitanje jezika i edukacije mladih – Da li govorimo isti jezik?"

Predavač: **Nedžad Ibrahimović** – šef katedre na Filozofskom Fakultetu Tuzla

10:00 – 10:45 Diskusija učesnika i debata

10:45 – 11:15 kafe pauza

11:15 – 12:15 Drugo predavanje – *"Religije i idoli mladih"*

Predavač: **Snježana Kovačević**- voditeljica programa **"Kultura nenasilja i demokratije"** u Centru za Mir, nenasilje i ljudska prava Osijek.

12:15 – 13:00 diskusija učesnika i debata

13:00 – 15:00 Ručak

15:00 – 16:00 treće predavanje – *"Pitanje kulturalnih različitosti/sličnosti mladih"*

Predavač: **Maja H. Jašaragić** - profesorica na Filozofskom fakultetu Tuzla

16:00 – 16:45 diskusija učesnika i debata

16:45 – 17:15 pauza za kafu

17:15 – 18:45 evaluiranje i razgovori o predavanjima, diskusija o mogućim aktivnostima

19:00 – 20:00 večera

20:00 - ... slobodno vrijeme

(alternativno posjeta gradu ili kulturno-umjetnički program)

SRIJEDA, 24. 11.2004

07:00 – 09:00 doručak

09:00 – 10:30 Rad po grupama – radionice

1. pitanje jezika i edukacije mladih – trener **Ruzmir Avdić**

2. Religije i idoli mladih – trener **Danijel Dragičević**

3. Pitanje kulturalnih različitosti/sličnosti mladih – trener **Ermin Hajder**

10:30 – 11:00 kafe pauza

11:00 – 13:00 nastavak rada radionica

13:00 – 15:00 Ručak
15:00 – 16:30 nastavak rada radionica
16:30 – 17:00 pauza za kafu
17:00 – 18:45 nastavak rada radionica
19:00 – 20:00 večera
20:00 - ... slobodno vrijeme
(alternativno posjeta gradu ili kulturno-umjetnički program)

ČETVRTAK, 25.11.2004

07:00 – 09:00 doručak
09:00 – 10:30 nastavak rada radionica
pripremanje zaključaka za dalje aktivnosti
10:30 – 11:00 pauza za kafu
11:00 – 12:45 Plenarna – završna sesija
prezentiranje zaključaka radionica
prezentiranje generalnih zaključaka i preporuka
zatvaranje konferencije
12:45 – ... Ručak i odlazak učesnika

Pozdravni govori

Miralem Tursinović
Helsinški Parlament Građana (hCa)
Omladinski resursni centar (ORC) Tuzla

Helsinški parlament građana (hCa) Tuzla i Omladinski resursni centar (ORC) Tuzla su tokom ove godine zajedno sa Holandskim organizacijama CORDAID i JUSTITIA ET PAX, organizovali seriju ekspertnih sastanaka, na kojima su učestvovali predstavnici univerziteta u BiH, predstavnici religijskih, kulturnih i nacionalnih zajednica u BiH, studenti, građani i svi oni koji treba da se bave pitanjem jezika, obrazovanja i identiteta mladih ljudi u našoj zemlji.

Ono što je na ekspertnim sastancima ustanovljeno je da je, ako ne najveći, onda sigurno jedan od većih problema mladih u BiH to da je identitet mladih u BiH u velikoj krizi. Vrlo često se njihov identitet poistovjećuje sa identitetom mladih u zemljama u našem okruženju. Vrlo često se dešava da ta kriza identiteta bude uzrokovana i zbog neadekvatnog školovanja, zloupotrebe religije, miješanja idola, a vrlo često se dešava da mladi BiH, koja je multikulturalna, multietnička i multinacionalna sredina vrlo često isključuju iz svojih okruženja druge, umjesto da ih uključuju.

Zbog svih tih razloga mi smo vas i pozvali na ovu Konferenciju da zajedno sa nama razgovarate o tim problemima, da pokušamo sagledati koliki su i kakvi ti problemi kod vas. Da podijelimo kako negativna, tako i pozitivna iskustva. I da pokušamo da zajedničkim radom tokom ovih nekoliko dana dotaknemo neke okvire, matrice i puteve koji bi mogli voditi ka boljem sutra mladih na ovim prostorima.

Želim samo da napomenem da je situacija koja se tiče mladih ljudi u BiH trenutno katastrofalna. Možda malo grubo zvuči, ali ipak jeste. U materijalima koje smo vam podijelili nalazi se nekoliko viđenja situacije mladih ljudi danas u BiH. Ta viđenja su pravljeni sa aspekta ljudi koji se bave omladinskim aktivizmom, ali isto smo pokušali da sagledamo i viđenja mladih ljudi koji su učesnici ove konferencije. Naime, omladinski aktivizam, zvučalo to pomalo paradoksalno ili ne, danas je u odnosu na godine nakon uspostavljanja Dejtonskog mira (1997., 1998.) u BiH skoro zamro. Došli smo do situacije da u našoj zemlji imamo više omladinskih mreža nego što imamo istinskih i pravih lokalnih omladinskih organizacija koje rade na polju rješavanja problema mladih u nekom od gradova u BiH. Danas imamo situaciju da u BiH trenutno imamo 5 ili 6 omladinskih mreža, koje djeluju na području čitave države, pokušavajući da oko sebe okupe mlade ljude, pokušavaju da organizuju nacionalno omladinsko vijeće BiH, koje bi u daljem radu moglo da se priključi Evropskom omladinskom nacionalnom vijeću ili Vijeću mladih Evrope, Ali im to na žalost ne uspijeva. Ne uspijeva im, prije svega, što te namjere dolaze “odozgo”, od Evropske zajednice, od državnih organa, dok sa druge strane vrlo malo njih ili skoro nijedna ne potiče “odozdo”, ne potiče u osnovi od omladinskih organizacija.

Tokom ove konferencije imaćete priliku da , prije svega, saslušate predavanja i diskutujete sa predavačima koji će vam govoriti šta to po pitanju jezika i edukacije mladih u BiH uzrokuje krizu identiteta mladih ljudi. Šta je to što po pitanju zloupotrebe religije i zloupotrebe idola mladih ljudi uzrokuje krizu identiteta mladih. I šta je to što bi moglo biti pitanje kulturalnih sličnosti i različitosti mladih ljudi sa ovih prostora. Vjerujem i nadam se da će vam ta predavanja i diskusije biti interesantna i da ćete moći sagledati neke stvari koje do sada nismo znali, prije svega zbog toga što nismo bili u prilici da razmjenjujemo ideje, da razgovaramo otvoreno o problemima koji nas sviju muče.

Isto tako ćemo raditi na tri radionice. Njihov je cilj, prije svega, da pokušamo dotaći ono što nam je bolno, kako to “bolno” možemo otvoreno reći i šta sa tim “bolnim” možemo na kraju uraditi da ono više ne bude bolno.

Koristim priliku da vas sve toplo i srdačno pozdravim, i zaželim da se narednih dana u Tuzli dobro provedete i ugodno osjećate. Sada bi zamolio prof.dr. Nedžada Ibrahimovića da vam u kratkim crtama iznese šta je to što je bilo definisano na tri ekspertna sastanka u BiH, a tiče se problema mladih ljudi.

Prof.dr. Nedžad Ibrić
Šef katedre Bosansko-Srpsko-Hrvatskog Jezika i Književnosti
Filozofski Fakultet Tuzla

Dobro veče, drago mi je što već mogu da vas pozdravim. Jako mi je drago što sam pozvan da kao uvodničar održim neko malo, kratko, koliko je moguće i interesantno predavanje na zadatu temu.

Nedavno je bio jedan okrugli sto u Mostaru na temu identiteta, konstruiranja identiteta unutar obrazovnih procesa i van obrazovnog procesa kod ljudi, pa posebno kod mladih ljudi u BiH. Moram vam reći da se u nekim stvarima sa kolegom Tursinovićem ne slažem. Zapravo je nemoguće postaviti jedinku koja nema identitet. Dakle, ne postoji osoba koja će reći „ja sam bez identiteta“ ili čovjek bez svojstva. Takve osobe nema. Samo je pitanje, zapravo, na koji način se konstruira osobni ili kolektivni identitet. Ti načini, modeli, metode kojima se identitet uopće može konstruirati svjesno, manje svjesno mogu biti predmet razgovora i to jest ono o čemu se uopće može razgovarati. No, jedan od temeljnih, ja bih rekao aksiomatskih zaključaka na osnovu svih ovih razgovora koje smo imali u poslednjih desetak mjeseci u BiH i izvan BiH jeste da su mlade generacije, i da smo svi zapravo, izašli iz jednog političkog sistema tzv. SFRJ, koji je bio monopartijski, monoideološki, i kao takav dugi niz godina, od '45. do '90. konstruirao sliku o drugome kao o neprijatelju. Taj drugi bio je na granicama Jugoslavije, svi koji se uopće sjećaju da je Jugoslavija imala puno neprijatelja, da je bivša JNA tada morala biti dobro obučena i opremljena vojska, itd ...

Računalo se i u teorijskim i u praktičnim modelima s time da izvan Jugoslavije postoji puno neprijatelja. Takav jedan ideologijski konstrukt konstruirao je na neki način svijet jugoslovenskog čovjeka onoga vremena. Nama se zapravo sve što je drugo na neki način, nakon tragičnih ratova '91. – '95. čini neprijateljskim. Čak se to neprijateljstvo sada prepoznaje ne samo u ideologijskom definiranju drugoga i drugačijega, nego čak bi se moglo reći i u starosnom i u polnom. Živimo u jednom vremenu, u jednom društvu, mi u BiH, pretpostavljam da je situacija slična na području Balkana i zapadnog Balkana, u jednim prilično represivnim, totalitarnim društvenim uređenjima, gdje ta represivnost i totalitarnost ne omogućava drugačije konstruiranje osobnog ili nacionalnog identiteta. Osim toga da je drugi i drugačiji, onaj koji je diferent, naš neprijatelj.

Cijela priča jeste, po mom mišljenju, kao nekoga ko se profesionalno dugi niz godina bavi radom sa mladim ljudima, jeste da se počne govoriti o modelima na koji se uopće može identitet konstruirati. I da nije akcenat ili naglasak niti na tome da moramo konstruirati nužno pozitivan identitet ili nužno pluralan, demokratski, civilni ili građanski, nego je priča zapravo na mehanizmima i strukturama na kojima se, ili pomoću kojih se identitet uopće formira. I na nesvjesnoj razini, razini našeg učešća u kolektivnom identitetu, ali na kolektivnoj razini dakle način da se vodi računa o tome na koji način se širi kolektivi bave konstruiranjem širih kontekstualnih identiteta, nacionalnih ili klasnih.

I treći aksiom jeste nakon svih ovih razgovora do koga smo na neki način došli, da su pitanja klasnih identiteta, koja su vrlo aktuelna danas u svijetu u sklopu tzv. Kulturalnih studija, na studijima humanistike, zapravo ona pitanja koja su skrivena iza nacionalnih ili nacionalističkih pitanja. I da se pitanja klasnih odgovornosti, klasnog morala, sukoba, nesporazuma svjesno guraju “ispod otirača” i da nam priče o nacionalnom identitetima koji su svi skupa ugroženi od strane drugog nacionalnog identiteta nude kao neka vrsta trojanskih konja da bi se zaboravilo ono što je unutra. Da bi se zaboravila zapravo klasna priča, Svi smo jako siromašni, svi smo postali ono što se u Bosni kaže “fukare”, svi smo zapravo u svim svojim vrijednostima sniženi maksimalno, i u svemu tome zapravo se krije jedna duboka marksistička klasna priča. O tome bi se zaista moglo jako fino diskutirati, čak i kad se sa marksizmom kao s ideologijom ne slažete. Kulturalni studiji koji te teme danas ističu kao prve i primarne teme u svijetu, počeli su u Birminghamu šezdesetih godina i mi tek danas pokušavamo u BiH, mislim da bi bilo dobro i u drugim državama nastalim iz Jugoslavije, uvesti tu priču o tome da su nama prije svega temeljni problemi zapravo prije svega klasni problemi, a ne nacionalni. Hvala vam!

PREDAVANJA

“Pitanje jezika i edukacije mladih – Da li govorimo isti jezik?”

Prof.dr. Nedžad Ibrahimović

**Šefkatedre Bosansko-Srpsko-Hrvatskog Jezika i Književnosti
Filozofski Fakultet Tuzla**

Moja tema je malo šira, i moraću to ispraviti činjenicom da mi je vrlo bitno pitanje identiteta, dakle jezik, kao pitanje identiteta je ovdje u vezi s tim i cjelokupno obrazovanje.

Smatram naime da su prije priče o jeziku i priče o obrazovanju bitne priče o identitetu. Na koji način se on konstruira, kako se on koncipira, šta se dešava u trenucima u kojima nismo svjesni da nam se identitet mijenja usljed, recimo, različitih društvenih prilika, represija ili čega smo svjesni kada sami mijenjamo odnosno želimo promijeniti vlastiti identitet.

Moje ime (*Nedžad*) na arapskom znači „Spasilac“. Kada bih išao prijatelju na Ozren (*planina kod Doboja, RS, BiH*), zvali bi me Spasoje. A Ibrahim dolazi od Abraham, a Abraham je otac monoteističkih vjera. U mom imenu i prezimenu se nalaze vjerske, pa i kulturne tradicije, kojih bih ja u svakoj situaciji, ako sam svjestan čovjek, morao biti svjestan.

Na neki način to određuje pitanje koje bih ja sebi vrlo često volio i želio postaviti: KO SAM ZAPRAVO JA! Kad biste me pitali ko sam, ja bih vam odgovorio kao je Ričard Roti odgovorio na jednom predavanju na Fraj univerzitetu u Amsterdamu, pa bih mogao otprilike ovako odgovoriti: Ja sam profesor Teorije književnosti na Filozofskom fakultetu u Tuzli, šoferskog izgleda. Kad me policija zaustavi ja kažem da sam univerzitetski profesor, oni kažu: “ja, ja, dobro, dobro, znamo!”. Ja sam otac dvoje djece, ja sam sin svojih roditelja sa kojima su već poprilično pokidane veze. Ja sam zasad zakleti neženja. Ja sam pisac, kritičar, strasni čitalac, urednik časopisa. Mislim da sam heteroseksualac. Za moje drugove koji su homoseksualci prilično poželjan muškarac. Znam i neke žene koje slično misle. Ja sam Bošnjak, ali to ničim ne mogu dokazati, nemam nikakav dokaz o tome. Čak me ni u onom „*Ko je ko u Bošnjaka*“ nema. Bosanac, e za to imam dokaz, imam bosanski pasoš. Musliman, ali ne idem u džamiju. Prema tome nisam ni musliman, ili jesam, mislim da nisam. Ljevičar sam ali loš, jer nisam aktivan. Govorim bosanski, ali on je nestandardni. Prije sam govorio srpski, ali on se zvao srpsko-hrvatski. Kad sam studirao u Hrvatskoj namjerno sam pisao ćirilicom. Kad sam bio srednjoškolac ovdje u Lukavcu kod Tuzle, onda sam jedno vrijeme pisao s desna na lijevo latinicu. To mi nešto bilo cool. I zapravo cijela ova priča govori o temeljnoj stvari: da li ja znam ko sam. Ili u kojem trenutku svog života biram jedan dio sebe i stavim kao transparent ispred sebe i kažem TAJ SAM!

Najgore što mi se može desiti jeste da me, na bilo koji način, identifikuju samo sa jednom mojom osobinom, ili sa jednim dijelom moga karaktera. To je ono najgore što mi se može desiti. Uglavnom me smiještaju u nacionalne kategorije ili nacionalne torove, I tada sam strašno ljut. Jer smatram da bilo koju od ovih dimenzija koju sam spomenuo, ukoliko uzmete kao transparentnu dimenziju moje ličnosti, da sam ja bitno oštećen kao ljudsko biće.

Sa druge strane imate ovu priču jednog izvrsnog pisca njemačkog govornog područja koji se zove Patrick Ziskin. On je napisao roman koji se zove „Parfem“. Glavni lik tog romana jeste jedno odbačeno dijete, Gerenuj, jedan grbavac. Radnja se zbiva negdje u 18. stoljeću u Francuskoj. Kao kopile, kao dijete neželjeno, on je odbačen negdje na pijaci, jedno vrijeme je živio u dječijem prihvatilištu i poslije naravno kao nepoželjeno ljudsko biće. Gerenuj je osjetio u jednom trenutku da ima ogromnu, strašnu sposobnost, zapravo talenat da osjeti mirise. On je perfektно osjećao mirise. Mogao je sa nekih stotinjak metara ili više osjetiti kad je neko ljut, osjetiti osobni miris svakog čovjeka. On je već tada znao da čovjek ima osobni miris, ono što su psiholozi, sociolozi tek u 20. stoljeću otkrili. I da se taj osobni miris ničim ne može sakriti. I da je to ono što zapravo privlači ljude u međusobnoj komunikaciji, taj osobni miris. Jer nam je to čulo raspoznavanja tih tankočudnih mirisa na neki način zakržljalo. I ta komunikacija putem osobnih mirisa se dešava na nesvjesnoj razini, nesvjesnom nivou. I to je ono što ljude privlači, odnosno odbija jedne od drugih. Ti se mirisi osobni ne mogu sakriti nikakvim dezodoransima, parfemima itd. I Gerenuj je shvatio da svi ljudi koje susreće imaju svoj ljudski miris, a da on upće ne miriše niti smrdi. I to je bila traumatična spoznaja. Gerenuj će sada pokušati sve da pronade i napravi miris koji će biti njegov osobni miris i koji će svjedočiti da on jeste ljudsko biće. Neka vrsta potrage za osobnim identitetom rekli bismo. Način na koji se Gerenuj uspjeva održati u životu jeste da, budući da ima tako izvrstan talenat, odlučio praviti mirise, jer je to vrijeme u kojem se radnja dešava, bila jako kurentna roba. Mogli ste živjeti od prodaje mirisa jer se ljudi nisu kupali. I krenuo je praviti mirise, prodavao ih je, od toga živio. Ali krajnji cilj njegovog života i znanja bilo je da napravi miris za sebe. Da ima miris koji će biti njegov osobni miris. Da time bude dio, ili uljučen u jednu širu zajednicu ljudi koji imaju svoje mirise. Da bi do tog cilja došao, on je shvatio da mu nedostaje neki ekstrakt koji se nalazi u koži nevinih djevojaka. Krenuo je da ubija djevojke po Parizu. I nakon što je ubio dovoljan broj djevojaka iz čije je kože uzimao ekstrakte da bi napravio taj svoj miris, uhvatili su ga. Naravno bijesni roditelji, policija, cjelokupan sistem državne potjere, represije je tragao za čovjekom koji je skidao kože sa djevojaka i bio je osuđen, naravno na giljotinu. No prije nego što će ga izvesti na trg, na giljotinu, on je zamolio da završi taj posao koji je radio. Zapravo niko nije znao šta on zapravo radi. On je smučkao taj svoj miris u toj bočici maloj, ponio je sa sobom to ponio na trg na kojem će biti smaknut. Na trgu se okupila ogromna masa ljudi, svjetina koja je urlikala, vriskala, roditelji su tražili da ga ubiju, da ga rastrgaju. Policija je jedva izlazila na kraj sa svom tom svjetinom koja je htjela da ga dokrajči svojim rukama. I kad su ga izveli gore da ga već stave pod giljotinu, pitali su ga da li ima posljednju želju. On je rekao: “Imam želju samo da se pospem tim svojim mirisom”. I onda se poškopio tim svojim mirisom. Tim mirisom je bio uveden u zajednicu ljudi, imao je svoj osobni miris. Ali taj miris je bio tako lijep, tako ugodan za mirisati, zapravo prekrasan da su ovi već u prvim redovima oko giljotine počeli razmišljati: “Ma jadan baš on, takav čovjek, nije mogao ništa drugo ni raditi, svi su ga šutnuli, odbacili”. Ovi u drugim redovima, dok je taj miris došao do drugih redova u svjetini, su isto tako počeli razmišljati. I tako je taj osjećaj neke vrste empatije ili simpatije prema tom čovjeku počeo širiti tom svjetinom. U međuvremenu. Kako je intenzitet mirisa rastao, ljudi u prvim redovima su shvatili da ne samo da je simpatičan, jadan, on je jedno dobro ljudsko biće, on je zapravo jedan krasan čovjek, pa mi njega volimo. I u toj ljubavi su skočili na njega i rastrgali ga, pojeli ga.

To je kraj priče o Parfemu, Ziskinovom romanu. Zapravo priče o tome šta se dešava kad pronađete osobni miris, osobni identitet koji se svima dopada. Osobni identitet kojim ćete biti prihvaćeni u jednoj zajednici na način na koji vaš identitet postaje najpoželjniji ili najbolji.

Mi zapravo živimo u jednom društvu u kojem vlada jedno tržište identiteta. Stalno možete kupovati i prodavati identitete. Kad kupite dezodorans ili miris, vi zapravo kupujete neku vrstu

osobnog pečata ili osobnog ukrasa svom identitetu. I smatrate da ste po tom zapravo različiti od drugih ljudi, ne znajući da je poslije vas ušlo pet osoba koje su kupile isti miris. Ali vi zapravo živite u iluziji da je to samo vaš miris, da je to dio vašeg osobnog identiteta. U životu smo često u prilici da prelazimo iz identiteta u identitet. Ja ću vam navesti samo primjere iz literature kojima je upravo to jedna od tema. Npr. sjetite se priče Ive Andrića, "Aska i Vuk". Aska je bila ono malo jagnješce koja je plesala, obrazovala se za balerinu i bilo joj je rečeno da svugdje može da hoda, a da pazi da nikako ne zaluta na neke strme livade na kojima se pojavljuje zločesti vuk. Jednom je tako Aska zalutala i naravno srela zlog i opasnog vuka. U tom trenutku dolazi do promjene identiteta. Aska pred strahom od smrti počinje da pleše prekrasan ples. Izvodi piruete, najrazličitije baletske figure, i zapravo na neki način prelazi iz osobnog stanja u drugo neko osobno stanje. Vuk koji je htio u početku samo da je pojede, pomislio je: "pa hajde da vidim šta to sada čeljade tu izvodi". Počeo je da posmatra, zapravo vuku se to dopadalo. Pa kako se to vuku dopadalo, tako mu se pogled na žrtvu mijenjao, pogled lovca. I vuk je mijenjao pogled kojim je zapravo na određeni način svjedočio o Askinoj umjetnosti. Aska je kontrolišući to što radi u vukovim očima, plesala sve ljepše i ljepše. U jednoj idealnoj fazi oni su postali jedno biće, idealan umjetnik i idealan konzument umjetnosti. Svaki idealan pisac mašta o svom idealnom čitaocu. U jednom trenutku, dakle, kada su se njihove ličnosti stopile u toj umjetnosti, koju su zajedno kreirali, apsolutno su promijenili identitete. Aska više nije Aska, a vuk više nije vuk. Umjetnost je omogućila da na neki način postanu jedno. I naiđu lovci i ubiju vuka. Pogodili su ga u zadnji dio njegova tijela, tako da su mu zadnje noge bile oduzete. On se još nekako kretao, vukući se na prednjim nogama i našli su ga u nekom žbunu u koji se bio sakrio i dotukli su ga toljagama.

Ta se priča tumačila na razne načine od 1957, kada je objavljena u "Politici". Tumačila se onako kako je naše modernističko socijalističko društvo vjerovalo u umjetnost. "Umjetnost spašava ljude". Niko u toj priči zapravo nije vidio vuka. Bez vuka te cjelokupne umjetnosti ne bi bilo. I da vi možete promijeniti identitet u kontekstu postojanja drugog bića kod vas ili druge osobe, drugog identiteta. Priču o identitetu možete pokušati tražiti baš, da se vratimo na ono što je Miralem rekao na početku, na priču o jezicima. Ona stara mitska biblijska priča o babilonskoj kuli kaže ovako: da su svi ljudi skupa govorili jednim jezikom. Da su se u toj idealnoj komunikaciji zapravo perfektno razumijevali. Da između njih nije bilo nikakvih nesporazuma. Da filmove nisu morali prevoditi, da romane nisu morali prevoditi. I da su se u toj svojoj idealnoj komunikaciji osjećali su jakima i snažnima tako i toliko, da su odlučili napraviti jednu ogromnu kulu, kako bi se približili Bogu. I tako su zidali tu kulu i zidali, čovječanstvo je bilo ujedinjeno. Taj jezik, idealni jezik koji su govorili, bio je jezik idealne komunikacije. Bog je to gledao odozgo, pušio, pušio, gledao, razmišljao i odlučio da im tu kulu razruši. Em što im je tu kulu razrušio, on im je dekonstruisao taj jedan jezik koji su koristili. I od tada čovječanstvo - veli ta biblijska priča - govori različitim jezicima. Ljudi se ne razumiju, ljudi se moraju prevoditi, ljudi su non-stop u nekoj situaciji totalnog nerazumijevanja. Zapravo cijelo vrijeme čeznu da pronađu taj jezik idealne komunikacije koji su nekada imali. Jezik idealne komunikacije još danas postoji kao nostalgična priča. Ništa se tokom historije nije dešavalo osim potrage za idealnim jezikom kojim će ljudi da se sporazumijevaju. No Bog je tu ostavio ljudima - tumačimo tu biblijsku priču - jednu idealnu mogućnost koje ljudi ili jesu ili nisu svjesni. Odete naprimjer u Španiju, ne govorite španski jezik, i tamo upoznate nekog Španjolca ili Španjolku, na kojem niti on, niti ona, niti vi nemate zajedničkog verbalnog jezika. Vaša komunikacija ide na nivou tijela. Ide na nivou jezika tijela. Očima, ili kako mi u Bosni kažemo "išaretom". Različitim pokretima, pogledima itd. Vi na neki način ostvarite komunikaciju i nije naravno rijetkost zaljubite se ili budete zaljubljeni i zapravo na neki način realizirate staru priču koja jeste neka metaforička i alegorijska pozadina priče o Babilonskoj kuli. Bog je rekao ljudima da verbalnim

jezicima očito neće moći praviti tu kulu međusobnog razumijevanja i idealne komunikacije, ali vam ostaje jezik tijela i ljubavi. Kao da je htio reći samo dok se volite u suštini možete zidati Babilonsku kulu. Samo jezik ljubavi bi vam mogao omogućiti ono što sam vam ja pokvario. Pokvario onoga momenta kada ste bili tako silni htjeli da zauzmete poziciju Boga. Bog nije ništa drugo, veli alegorijsko tumačenje priče, nego čista ljubav.

Drugi veoma interesantan dokaz, koji ću ja prevesti u nivo priče, a u suštini nije nikakva priča. To je jedna psihološka ili još bolje psihijatrijsko-kulturalna teorija, to je teorija velikog Frojdovog učenika Karla Gustafa Junga. Jung je rekao da svaki čovjek u sebi ima muško i žensko biće. Svaki čovjek ima u sebi drugu stranu, koja je drugi rod u nama. Muškarci imaju *Animu*, žensko biće u sebi a žene imaju *Animusa*, kao muškarca u sebi. Naš cjelokupni odnos ili relacija sa drugim spolom jeste uvjetovana time kao u nama postoji taj drugi muškarac ili žena. Vrlo često smo rigidni, represivni prema drugome u sebi. Drugom kao ženi ili drugom kao muškarcu. I ta rigidnost uvjetuje naše ponašanje prema drugom spolu u društvu. Naravno da je jedna patrijalna kultura koje smo svi mi uglavnom pripadnici ili članovi u svojoj najrigidnijoj varijanti rješavala tu dvostranost, o kojoj Jung govori na način da "sam ja utoliko više muško što više represiram svoje žensko biće. Ili da je žena utoliko više žensko što represira više svog muškarca, onog muškarca koji se nalazi u njoj". Ta Jungova teorija u suštini vodi porijeklo još iz antičkih priča o tome da su muškarac i žena nekada bili jedno.

Druga priča o promjeni identiteta kao o pokušaju prevazilaženja tegobnog života ili pokušaja usrećivanja vlastitog života jeste priča o *Pinokiju*. Vi znate da Pinokio nije ništa želio, nego postati od drvenog lutka pravi dječak. Đepeto, njegov kreator, konstruktor, tvorac nije ništa htio nego postati otac. On je bio samo stolar.

Priča o dr. Džekilu i mr. Hajdu je priča šta nam se dešava kada nam se mijenja identitet. Šta se dešava kad se identitet mijenja slobodom naše volje, a šta se dešava kad vam je promjena identiteta nametnuta. I dvije priče koje su meni od svih ovih možda i najinteresantnije i najsimpatičnije, a možda i najdublje jeste priče iz romana Filipa K. Dika. Po kojem je snimljen i film. U tom filmu se dešava sledeće: napravljena je jedna savršena vrsta robota, koji su služili na udaljenim planetama u kosmosu. U Rudnicima su radili itd.. I među tom grupom vrlo savršenih robota se desi da se pobune protiv čovječanstva, dolaze na zemlju i žele na neki način pokušati postati ljudi. Svima njima je bio ugrađen čip u glavi da je njihovo trajanje ograničeno. U zadnjoj sceni filma sa Harisonom Fordom, koji glumi policajca ili istrebljivača tih robota, umire glavni robot pričajući nostalgičnu priču o tome da je mnogo šta vidio u kosmosu što ljudsko oko nikad nije vidjelo i da time zapravo njegova smrt, na neki način ima smisla. Ali, priča Filipa Dika, jeste zapravo o tome da se emotivnost ili osjećajnost na jednoj razini pokušava shvatiti kao pečat i kao dokaz osobnog postojanja. Vrlo često u našem životu naše emocije, veli taj film, dešavaju nam se elementarne nepogode. Nikakvog kontakta ili relacije sa osobnim emocijama mi nemamo. Vrlo često nas emocije bez ikakve kontrole bacaju ovim svijetom. Baš kao što rijeka baca neku kladu. Ta priča govori vam o tome šta nam se zapravo zbiva i šta nam se može desiti sutra u pogledu ostvarenja, realizacije virtualnih identiteta.

Drugi film koji je meni zaista značajan jeste film *Highlander*. U tom filmu glavni likovi su ljudi koji imaju vječan život. Dakle oni ne mogu da umru i osuđeni su na vječnost. Biti osuđen na vječnost znači pratiti kako pored nas žive, razvijaju se, rastu, stare, bivaju bolesni oni koji najviše volite. I da vi to preživite. Umiru vaše žene, djeca, roditelji, a vi i dalje živite, živite,... Ta osuđenost na vječni život je najgora moguća kazna koji su ti ljudi dobili i među njima nastaje dvoboj kako zaslužiti pravu ljudsku smrt. U tim dvobojima oni bi uspjeli tek jedni

drugima odsjeći glavu, i to bi bila strašna smrt. Samo onaj koji bi ostao posljednji, od svih njih, nakon svih dvoboja, bio bi nagrađen običnom ljudskom smrću: starenjem i umiranjem sa ljudima sa kojima živiš, koje voliš i bez kojih ustvari ne možeš da zamisliš život. Ta priča o Highlanderima jeste zapravo priča o tome koliko se nama u životu dešava smrt. Kad god napustite jedan prostor i na neki način doživite jednu „malu smrt“ ljudi koji su tu ostali. Onaj koji je bio izbjeglica ili prognanik zna zapravo šta je sve u njegovom životu umrlo. Onaj koji je morao biti primoran da ostavi roditelje, da ode da studira, da napusti jedan porodični okvir u kojem je živio 17, 18 ili 20 godina zna šta to znači metaforička smrt. U suštini Highlander film nam govori o tome da smo vrlo često u situaciji da doživljavamo smrt oko nas. I da je ono što je možda najtraumatičnije i najgore, mi nastavljamo da živimo na prvi pogled vječno, kao Highlander-i, sve dok nam se život negdje ne sastavi sa smrću.

Ja ću ove priče završiti malo teorijski da ne ispadne ovaj profesor samo priča priče. Meni je interesantno u teorijskom smislu ono što sam juče rekao ovdje kad smo sjedili, a to su pitanja mehanizma ili metode ili postupaka kojima mi pokušavamo misliti o vlastitom identitetu ili kojima ga mi pokušavamo kreirati. To je sa jedne strane veoma bitno pitanje. S druge strane, postoji bitno pitanje učešća u nekim kolektivnim identitetima. Mi smo nužno ne samo osuđeni na osobni identitet kao izbor i kao da nam je nametnut. S druge strane osuđeni smo na kolektivni identitet koji nam je nametnut ili koji smo izabrali. Kolektivni identitet nas sa jedne strane uključuje u mrežu kulturnih odnosa jednog društva, kulturnih matrica koje nasljeđujemo, u koje smo upali. Kulturni identitet, kao kolektivni identitet je nešto što razumjevamo kao tekst u kojem mi funkcioniramo tek kao jedna rečenica i tekst koji moramo na određeni način, vrlo često, pokušati tumačiti. S druge strane, kolektivni identitet nam se nameće kao represivni metod, kao represija. Kao nešto našto nas tjeraju, u čemu moramo nužno učestvovati. I tek u ovom momentu priča o identitetu postaje interesantna.

Danas se ništa drugo na prostorima bivše Jugoslavije ne zbiva nego nametanje kolektivnih identiteta. Znamo da su ti nacionalizmi koji postoje od „Vardara pa do Triglava...“ u suštini vrlo rigidno i totalitarno koncipirani nacionalistički identiteti. I da ti identiteti, takvi kakvi jesu, perfektno uspevaju biti sredstvo nacionalnih ideologija ili ostvarenje nacionalnih država.

Kada u sebi prepoznamo upravo taj dio našega identiteta onda postajemo zapravo ljudi. U slučaju kada osjetimo da smo zapravo objekat manipulacije jedne žestoke represivne totalitarne ideologije mi možemo da se pobunimo ili možemo da na to pristanemo. Pristajemo na to kada tu represivnu ideologiju shvatimo kao zaštitu, kao nešto što će nas zaštititi od svih entropijskih elemenata svijeta u kojem živimo. A entropijske elemente svijeta ili elemente kaosa ovog svijeta doživljavamo od strane drugih ili drugačijih osim nas. Druge i drugačije vjerske pripadnosti, boje kože, klasne pripadnosti ili spolne orijentacije.

Priča o tome da se zapravo pristaje na kolektivni identitet zbiva kao manipulacija jeste da priča potiče iz vremena kada smo svi u onoj bivšoj Jugoslaviji živjeli u jednom monoideološkom društvu, monopartijskom društvu u kojem je Josip Broz Tito funkcionirao kao tata ili otac ili baba cjelokupne Jugoslovenske nacije. I ta mogućnost pluralističkog razmišljanja o identitetu nikada nije uspjela zaživjeti na području bivše Jugoslavije. Nakon ratova 1992-1995 struktura misaona, duhovna čovjeka sa ovih područja je ostala ista. I dalje tragamo ili čeznemo za jednim velikim tatom koji će nas zaštititi od uticaja vanjskih neprijatelja ili domaćih izdajnika. Vanjski neprijatelji, ako su to ovdje bili NATO pakt, Italija, itd. ..., Kada sam bio u vojsci u mornarici, glavni neprijatelj nam je bila Italija. Nikako mi nije bilo jasno šta to Italijani od nas žele. Ali sve vježbe koje smo imali, izvodili kao da će nas Italijani večeras ili sutra napasti. Takođe strah

od tih drugih, avara ili huni ili barbara koji čuče oko granica malih nacionalnih država nastalih raspadom Jugoslavije.

U tome se zapravo, u cijeloj toj priči oko manipulacije kao nečega što nam je nametnuto u izboru čak kolektivnog identiteta. Naravno da ljudi kada biraju kolektivni identitet to je sasvim druga priča. Povezano je sa jednim drugim, temeljnijim pitanjem a to je pitanje kako se identitet uopće može konstruirati. Ako konstruirate na način da isključujete drugoga i drugačijega, vi ste uvijek u prilici da razvijete jedan osobi represivni karakter. Ako se taj osobni represivni karakter na neki način figurativno zbiva unutar jednog društva, onda vi dobijate represivna društva. Prve godine studija ja bih imao običaj sa studentima pričati uopćene priče “zašto ste upisali ovaj studij?” Onda dobijete one tragične priče: “nisu me primili na druge fakultete” itd... Jedna studentica je prije dvije godine, kada se povela priča o BH književnosti, postavila sljedeće pitanje:” Profesore, ja sam bila u Trogiru na moru prošle godine i tamo sam se posvađala sa gazdaricom zato što je gazdarica rekla da je Hasanaginica hrvatska balada.” Pa dobro – rekoh - a zašto ste se svađali ? “Kako može reći da je hrvatska kad je to bošnjačka balada”. Dobro, a ako jest i hrvatska i bošnjačka, u čemu je problem ? “Pa ne može biti i njihova i naša ! Ili je naša ili je njihova! “

Na skupu u Banjaluci na kojem sam bio nazočan, jedna je gospođa iz SDS-a, vrlo poznata političarka iz RS-a izašla sa zanimljivom tezom. Osim toga što se čula priča da i Hrvati i Bošnjaci govore srpskim jezikom, njena teza je bila da su svi ukrali jezik srbima i dali mu svoje nacionalno ime. Ta teza je vrlo jaka u lingvističkim krugovima, među srpskim lingvistima, i ja sam reagovao kao jedan od učesnika okruglog stola, rekavši da se ne slažem sa tom tezom. Nisam ni završio to što sam htio da kažem, a gospođa iz SDS-a je rekla: “Ali čudno je da ste se Vi prepoznali u tome“. - kao kriv sam pa sam se prepoznao. Pa rekoh - Jesam. - Ja sam se prepoznao zapravo u sledećoj stvari: Gospođa bi morala da zna da se kulturne vrijednosti i kulturna dobra multipliciraju, uvećavaju, u momentu kada neko našu kulturnu vrijednost uzme kao svoju. Dakle - pitanja kulture jesu pitanja prisvajanja i davanja a ne pitanja otimanja i zaključavanja u svoje nacionalističke, kulturalne torove. I tada sam shvatio da ja i gospođa pripadamo različitim svjetovima. Da ona zaista misli da je pitanje kulture i kulturnih vrijednosti zatvaranje u vlastitu nacionalnu kulturu, dok sam ja mislio da je zapravo pitanje kulture jeste davanje i preuzimanje kulturnih vrijednosti iz drugih kultura.

Studentici iz prve godine sam zapravo rekao isto to. Da kultura, kulturna proizvodnja, i kulturne vrijednosti nije nešto što možete sjeći nožem, klasificirati i stavljati u nacionalne ladice. I da bi zapravo bilo prekrasno kada bi amerikanci mislili o *Hasanaginici* da je jedna od najljepših američkih balada. To bi značilo da su amerikanci spoznali suštinu i bit američkog društva u *Hasanaginici*.

Naša katedra u Tuzli ima razvijenu saradnju sa katedrom iz Ljubljane. Mi kod njih držimo predavanja iz Južnoslavističkih studija, oni kod nas drže predavanja. Razlika između studija književnosti u Sarajevu i u Tuzli je što u Sarajevu imate nacionalni ili nacionalistički studij književnosti u kojem bošnjačka, hrvatska i srpska književnost postoje kao tri odjelite kategorije. Kao da te tri nacije, kulturno stanuju na tri kraja svijeta. Dakle nikakve dodirne sintetične linije između te tri književnosti ne postoje. Takav je studij i u Banjaluci u kojem se studentima srpskog jezika i književnosti govori da žive u Srbiji, takav je studij na desnoj obali Neretve, na sveučilištu u Mostaru. Studij hrvatske književnosti u kojima se studentima priča priča da su oni, da ta hrvatska književnost nema nikakve veze sa Bosnom i Hercegovinom, da su osnovne veze sa Hrvatskom. Za razliku između novih studija i svih ostalih nacionalnih, nacionalističkih studija,

a to je što mi imamo predmet koji se zvaao BH književnost, u sklopu tog predmeta mi proučavamo sve tri nacionalne komponente i proučavamo one komponente književnosti koje nikako ne možete podvesti pod okvire nacionalnih komponenti. Mi naprimjer nemamo srpsku žensku književnost ili hrvatsku, zato što su u suštini srpska nacionalna pitanja u suštini muška, nisu ženska. O tome možemo pričati. Govorimo o ženskoj, dječijoj književnosti, književnosti jevreja, gej književnosti, homoseksualnoj književnosti. Govorimo o svim mogućim aspektima književnog stvaranja. Najmanje što pisac voli kada piše roman, jeste da mu iza leđa čući anđeo njegove nacije koji upravlja rukom šta će on to pisati. Pametnom piscu nikada ne pada na pamet. Niti mi čitanjem književnog djela volimo da iznad nas sjedi nacionalni svetac ili vođa i kaže: „aha, sad ćete Andrića čitati ovako, ovako i ovako“. U suštini kada smo sami sa sobom sjedimo ispod lampe, mi čitamo iz osobnog zadovoljstva. Onaj koji čita drugačije u suštini ne zna čitati, zapravo neće ni čitati jer su knjige onda strašno dosadne.

I da završim ovo svoje teorijsko, vjerovatno i pomalo dosadno filozofiranje, ide priča o Frojdu i Frojdovim nasljednicima. Vidite, kada je Zigmund Frojd govorio o temeljnoj neurozi čovjeka čiji karakter određuje njegovo nesvjesno, Frojd je u krajnjoj liniji bio optimista. Cijela psihoanaliza utemljuje se u jednom optimističkom konceptu, a to je: ukoliko uspijete osvijetliti podrum nesvjesnoga, u kojem se skrivaju traume, naše inhibicije, kompleksi, naši strahovi, vi ćete zapravo tom baterijskom lampom izvesti strah na svjetlo dana, pa će na svjetlosti dana, kao vampir da nestane.

To je vrlo optimistička psihoanalitička teorija. Po toj teoriji psihoanalitičari zaista uspijevaju razriješiti veliki broj ljudskih trauma. Frojd je zapravo vjerovao u monocentrični ljudski subjekat, koji bi u krajnjem slučaju bio koherentan, stabilan. Ne, dakle, neurotičan, nije što bi moglo biti piramida ljudskog karaktera. Frojd je u to vjerovao kao patrijahalni čovjek, kao muškocentrični naučnik. Njegovi studenti Julija Kristeva, francuski psihoanalitičar i filozof Žan Loka, Žak Devidar, su zapravo obrnuli cijelu priču i rekli su da čovjek neurocentrično biće. Ali šta je tu problem? Ako su svi ljudi neurocentrični, a čovječanstvo postoji, u čemu je onda problem? Možda je ta potraga, ili ta potjera za monolitnim subjektom i za karakterom uzrok cjelokupne društvene depresije. Moramo pristati nato da u meni postoji duh i karakter nekoga drugoga, nekoga koga ja tek upoznajem. Ja sam sebi zapravo jedan tekst koji ja čitam čitav život. Čitajući sebe kao tekst, ja sam stalno u prilici da interpretiram svoje postupke, da o njima razmišljam, da ono što u životu radim da pokušavam nekako uskladiti tumačenjem samoga sebe.

***“Religije i idoli mladih” Snježana Kovačević
voditeljica programa “Kultura nenasilja i demokracije”
u Centru za Mir, nenasilje i ljudska prava Osijek.***

Ja sam ovdje u ulozi predavačice i to mi je jedan od važnih mojih identiteta da se prepoznam i predstavim kao žena. Ovdje sam, meni je važno predstaviti se kao „dijete Božije”, kao netko ko vjeruje u Boga i smatra važnim dijelom svoga života. Ja sam isto tako supruga i mama, to me isto određuje kao osobu. I naravno, još nešto važno u predstavljanju to je da sam mirovna radnica ili mirovna aktivistica.

Zašto dajem ovakav uvod? Zato što je moje tumačenje identiteta upravo na tome da je identitet nešto što mi biramo i nešto što mi određujemo. Kad kažem “mi” - mislim svatko od nas ponaosob. Tako da pitanje kolektivnog identiteta ja prepoznam kao postojeće, ako ga pokušava definirati. Ali sa druge strane to je nešto na osnovu čega nas drugi određuju. U tom smislu ja volim sliku okrenuti na drugu stranu. Znači, identitet gradim na onome što je meni važno u životu i onda si slažem to po prioritetima. Tako ja definiram svoj identitet.

Činjenica je, da kada govorimo o pitanjima religije na području zemalja bivše Jugoslavije, ako mogu tako nazvati, da je prvo pitanje identiteta nešto što je važno i kod otvaranja pitanja religije. Je li vjerski ili je nacionalni identitet ono što je naša religija određivala za vrijeme rata, za vrijeme sukoba? Naime, činjenica je da su tri glavne religije na ovim prostorima imale veliki značaj za stvaranje i očuvanje etničkog, kulturnog i nacionalnog identiteta. Ja doista vjerujem da, iako se religija nikada nije supresirala na način da je ona mogla biti supresirana, imali smo nekakav totalitarni režim. Imali smo režim u kojem je vjera ili religija bila zabranjivana. Htjeli mi to reći ili ne. Ali ja se uvijek vraćam na primjer moga oca koji je bio komunista i koji je meni rekao: “Slušaj mala, ako ti misliš u crkvu, to znači da ja gubim ugled u svojoj zajednici, gubim člansku iskaznicu.” Znači iz nekog osobnog iskustva sada govorim, naravno. A vi ćete onda znati o iskustvima gdje ste vi bili.

Međutim što se događa u praksi. Odgojem, naši roditelji su nama dali najviše, neovisno o sustavu školstva, neovisno o zajednici u kojoj živimo. Roditelji su nam uglavnom usađivali neke vrijednosti koje smo mi onda prihvaćali - ili nismo - ali uglavnom nas je naša uža zajednica definirala. Pa onda i po pitanju te naše osobne vjere ili religije, ako je hoćemo znati više u generalnom smislu. Činjenica je isto tako da nakon '95. godine, nakon što krećemo konkretno u ovim našim zemljama u vrijeme tranzicije, događa se i to da je ekonomska kriza, socijalna kriza, pokušavamo mijenjati društvo da usvaja neke vrijednosti i sustav življena na način na koji nije do tada i učimo se novim stvarima. I u tom nekakvom našem putu učenja događa se i to da nam se javlja potreba kada smo se razdvojili politički, odlučili imati različite zemlje. Događa nam se da nam je nekako važno kao pripadnicima etničke pripadnosti njegovati a onda i poznati svoj jezik i isto tako onda odrediti gdje sam ja u odnosu na vjeroispovijest s obzirom na svoju pripadnost. Je li taj etnički identitet nešto što me određuje, odnosno vjerski usko vezan? Pa smo imali slučaj da smo dobili nove vlade koje su sad odlučile vježbati se u demokraciji. Što znači pluralizam, pa višejezičnost, višereligijstvo ili nekakva međureligijska komunikacija. Mi ju nekad nazivamo tolerancijom, nekad dijalogom, kako god hoćemo definirati.

Dakle, vlade nam bivaju otvorene za nešto što znaju samo vjerske zajednice a to je tumačenje u stvari nama koji dolazimo iz onog sustava. Što je to što uči crkva? Što uče vjerske zajednice? I imamo vjerske zajednice na drugoj strani koje se nekako osjećaju prozvanima da sad kad već postoji mogućnost, dakle otvoren je sustav naših vlada za takvo nešto, da eto one mogu proučavati ono što je vjerovanje određene vjerske zajednice. I onda dobivamo vjeronauk u školama. Po zadnjim istraživanjima i propitivanjima javnog mijenja, ja vidim da je više onih koji su protiv vjeronauka u školama a manje onih koji su za taj vjeronauk. Zašto? Zato što se događa da je vjeronauk nastao bez da su se jasno dogovorili i postigao konsenzus što to mi želimo učiti našu djecu. Koje su to vjerske zajednice da mogu ući u škole i je li model u stvari ulaženja tako da dolazi osoba ispred crkve u školu i predaje o toj vjeri, odnosno nauku crkve doista nešto što mi želimo. Ja doista mislim da konsenzus na toj razini nikada nije postignut a onda u praksi vidimo da se događa ono što je najveća zamjerka, da se recimo djeca koja pohađaju vjeronauk razdvajaju od djece koja ne pohađaju vjeronauk. A obično ima više, bar kod nas u Hrvatskoj, koji ga pohađaju, tako da djeca koja su odlučila, dakle izborom, to je dakle ipak izbor djeteta, roditelja, kolektiva, događa se da dijete ostaje u hodniku jer nema dovoljno kadra da se brinu u međuprostoru. A onda roditelji umorni od tog svog ustezanja i nekakve svoje etike i umorni od tog propitivanja svoga stava kažu: “ma bolje nek nek mi ide na taj vjeronauk, bar mi neće sam tamo sjediti i izolirati se od druge djece.” Šta mislim da je strašan problem. Ne znam kako je to u drugim zemljama. Ja sam više u kontaktu sa svim crkvenim predstavnicima na području jugoistočne Evrope. A a manje sam sa ovim educiranim svijetom unutar sustava edukacije kroz ministarstva. Tako da znam da je to nešto na čemu se mora raditi. Za mene je dobar način da propitamo odgovornost preko ravnatelja, što znači: ako je ravnatelj, bar je tako u Hrvatskoj. Ministarstvo daje daje moć odlučivanja. Što će on raditi sa činjenicom da određena skupina djece nema kamo za vrijeme vjeronaučne nastave. Dakle, on mora donositi odluku. Pitanje odgovornosti je na njemu, ne na ministarstvu, ne na sustavu! U tome i jest kvaka!? Što sustav je to dosta dobro i čak otvoreno napravio. Ali moć je pojedinca ustvari da mijenja sustav, da utječe na promjenu i da pronade kreativne nove modele, ako postoje. A ja vjerujem da u našim glavama doista postoje modeli i čak unutar te zajednice ako je to školsko vijeće. Mislim da se mogu organizirati različiti modeli, da se evo taj jedan problem prevaziđemo.

Ja bih se samo malo vratila, po pitanju odgovornosti vjerskih zajednica. Događa li se to da vjerske zajednice u svojoj misiji ili svojoj osnovnoj koncepciji tvrde da je mir, rad na izgradnji mira, njegovane odnosa prema onom drugom ili bližnjem. Mi smo radili istraživanje sa udrugom “Abraham” iz Sarajeva, koja je radila teološke postavke između muslimana, katolika i pravoslavaca na način da vidimo gdje je to mjesto drugoga u našoj vjeri i tradiciji. I mogu vam reći da se na osnovu teoloških tekstova koje smo tamo čitali i razglabali ispada da je prednost ta da u svakoj od vjerskih zajednica doista postoji to mjesto za drugoga. I po tome ispada da crkve i sve vjerske zajednice imaju mirovnu misiju. Međutim, svjedoci smo da za vrijeme rata i nije baš tako bilo. Što se događa? Koliko god da religije dijelimo na nešto što je dobro organiziran sustav. Tu onda smatramo da ako imamo dobrog papu ili dobrog nadbiskupa da imamo nužno da imamo dobru i zdravu zajednicu, koju mi sad zovemo ovako ili onako. Ovdje se koristi riječ religija. Međutim u praksi činjenica je ta da smo postaviti pitanje što je bilo sa tim članovima i predstavnicima vjerskih zajednica za vrijeme rata? Jesu li napravili sve što je bilo u njihovoj mogućnosti da spriječe do dolaska otvorenog konflikta. Ja mislim da pitanje kolektivne odgovornosti, ne znam koliko se to ovdje otvaralo i koliko se diskutovalo. Ja znam u krugovima u kojim se ja krećem jest da nema kolektivne odgovornosti. Nekako je to rezultat tih naših razglabanja i propitivanja, i da nema kolektivne krivnje. Pa tako da onda ni ta odgovornost jesmo li, da li smo kao vjerska zajednica ne može se generalizirati, nego se svodi na osobe, na

pojedince koji su brkali, po meni, svoje prioritete, da preciznije kažem, svoje identitete. A to su taj nacionalni i vjerski. Jer u trenutku kad neko blagosilja oružje, kao što smo imali za vrijeme rata. Dakle, blagosilja ga svjesno da ide u borbu protiv nekoga, pod geslom ovim ili onim. Uglavnom je to bila nekakva obrana domovine, obrana suvereniteta, otadžbine, kako god hoćete. Dakle, to je za mene brkanje onog što mu je primarni identitet, a to je da je dijete Božije i da ljubi svoga bližnjeg, svidio mu se taj bližnji ili ne. Ali to je njegov primarni identitet. Tako da se svodi sve da doista konflikti, kada govorimo o religijskim zajednicama, su bili od strane pojedinca, od stane ljudi koji su brkali u sebi taj sustav vrijednosti. I nisu se pokazali kao dosljedni onom što su predstavljali. Ali što mi kao pojedinci li kao ostali koji ne pripadamo tom nekom religijskom svijetu ili pak oni koji pripadaju vjerskoj zajednici a osjećaju se nemoćnima jer smatramo da osobe nisu adekvatne i da ne predstavljaju adekvatno našu vjersku zajednicu a netko drugi ih i dalje prepoznaje, netko ko ih je postavio. I tu je za mene krucijalno pitanje: Kako ustvari takvog pojedinca onemogućavati, konkretno kada su u pitanju hijerarhijsko orjentirane crkve kao što je srpska pravoslavna ili rimokatolička. Gdje imamo sustav, zna se ko postavlja koga. Međutim šta ako jedan od pojedinaca ne funkcionira prema sustavu? Je li onaj odozgo koji mora vidjeti da netko se ne ponaša dosljedno, ili smo to mi negdje odozdo, koji to vidimo i moramo ukazati. To je za mene otvorena stvar i možda kasnije ima nekakvih prijedloga među vama. Ali zašto to sada govorim? Konkretno, zato što se među nama događa da među svojim kolegama u Beogradu razgovaram, uglavnom se žale da su nezadovoljni sa svojim vladikama. Nezadovoljni su zbog časopisa „Svetigora“ koji navodno jako ističe svoju nacionalnu stranu, vjersku stranu, identitet. A to su uglavnom visoko intelektualni, visoko pozicionirani akademski stručnjaci. Ali oni još uvijek nemaju moć, jer oni ne donose odluke ko će im biti taj pastir ili duhovni vođa. Te vladike ili čak više od toga, episkopi, jeli. Isto je tako i u rimokatoličkoj crkvi gdje ima više struja i gdje je još kompleksnija situacija konkretno. Vi imate franjevce, isusovce. Ti redovi koji imaju strukture unutar sebe i najradije se oni ne bi miješali jedni drugima u posao. S druge strane kada je pitanje osobne odgovornosti pojedinca, koji ujedno i prezentira vjersku zajednicu, onda je pitanje: Kako mi sa tim živimo?! Gdje je ta crta kada kažemo “ne možemo tako”, a biskup ne reagira, ne istupa javno i kaže mi se ograđujemo od izjava ili djela ovog pojedinca. To je za mene znak pitanja za ubuduće. Kako s tim?! Još bih samo htjela reći što se tiče religije i politike. Religija i politika, rekli smo da se često miješa kad, oprostite što sad moram spominjati, srpsku pravoslavnu crkvu, dakle nešto što u samom nazivu određuje identitet. Nacionalni. Uz to što određuje vjerski. Pa imamo na primjer makedonsku pravoslavnu crkvu kojoj je takođe naziv vezan uz taj nacionalni identitet, i kako mi razgraničujemo te dvije stvari a da religija doista služi javnosti. Da služi onoj istinskoj misiji, ako ta misija promovira vrijednosti. A to su: ljubav, briga za druge, senzibilitet prema općem dobru ili dobru čovjeka. Tu ga vidim kao činjenicu da su vjerske zajednice jako slabo predstavljene u javnosti i da tako malo rade po pitanju općeg dobra. Naime, zašto to govorim?! Jedna od stvari, kada smo uveli demokratsko društvo, rekli smo da je jedan od važnijih aktera u kreiranju tog razvoja civilnog društva, ako mogu tako da kažem, su i vjerske zajednice. Međutim, u stvarnosti i realnom životu koliko vjerske zajednice doista sudjeluju u društvu. Unose svojim stavovima. Potiču nas na humanizam, na volonterski rad. Na nekakve konkretne stvari. Na ljudska prava. To je nekakav minimum bez kojeg ne možemo uopće razmišljati dalje. Tako ga ja vidim. U praksi vidimo da se sve svodi na jako malo ili ništa. Drugim riječima, mi se eto pozivamo na religije da su oni tu, da su prisutni. Religija nam je važna. Ali koliko je tih vjerskih zajednica da sudjeluju aktivno u kreiranju civilnog društva, jer su važan akter tog civilnog društva. Ja znam jako malo primjera. Da malo slikovitije počnem govoriti o tome. Konkretno primjer Hrvatskog Karitasa koji je konačno odlučio istupiti u javnost sa izjavom, da oni eto smatraju, a naravno prema misiji svojih vjerovanja, da rad nedjeljom treba zabraniti. Jeste li čuli za to uopće?! To je bila velika afera nekoliko dana. Znači oni predlažu našem saboru da donesu zakon kojim bi se ograničio

rad nedjeljom. To je bila inicijativa koju su dobili. A dobili su prvo podrškom javnosti. A onda su je ubrzo izgubili jer su naši predstavnici vlasti shvatili da ako zabranjujemo, ne možemo napraviti uniforme, a ne smijemo ih ni selektirati, da neke male trgovine smiju a neke ne. I to je sada nekakav traljavi sporazum koji ih vraća natrag. Ukinut je onaj zakon koji je bio bio prije toga iznesen. I opet smo tu gdje smo u principu. Šta hoću reći sa tim. Hoću reći da je to za mene bio jedan vrlo konkretan pomak, gdje jedna vjerska organizacija jasno naglašava šta joj je vrijednost ili se bar trudi. Ali s druge strane, kada kažemo da religija ima utjecaj u društvu. Mi vidimo da to društvo nije podržalo. Znači politika i religija jesu zajedno ali u praksi se ne događa. S druge strane imamo nešto što vjerska zajednica pokazuje da želi vrednovati. Da nije opet bila dosljedna u vrednovanju kad kaže: mi želimo rad nedjeljom zabraniti. Ali nije krenula od definiranja, prije toga, da ustvari nije problem rad nedjeljom, što su oni u svojim kampanjama razjašnjavali da je to vrijeme kad se provodi u obitelji, sa prijateljima, u društveno korisnom radu. Nego veći je problem taj što naši ljudi prvo nemaju izbora, mogu li raditi nedjeljom ili ne. To im uglavnom poslodavac nameće. I drugo, da nisu plaćeni onako kako su plaćeni negdje drugdje. Tako da biraju onaj model koji je onako supresivan. On je nametnut i on za mene, u društvu postmoderne, ja inače vjerujem da živimo u vremenu njegovanja postmoderne, je kontradiktoran. Ne mogu se više nametati stavovi a i da se ne otvaraju različiti problemi, paralele, i da se ne počne sustavno riješavati. Kada govorimo o rješavanju problema, ja to doista vidim kao odgovornost svakog pojedinca. Ja inače dolazim iz nevladinog sektora, ali ja imam svoje vokacije prije toga i stav da osobna odgovornost pojedinca, bilo u kojoj se mi ulozi nalazili, ako je ona propitana svjesno i onda se radi nešto na njoj, da nitko samo iz civilnog sektora ne može donjeti neku promjenu ako zajedničkim snagama ne utječemo na nju. Kada neko iz ministarstva vidi da sustav ne funkcionira, on mora reagirati u onoj domeni u kojoj on je sa svjesnošću da će on biti izložen, ali sa isto tako većom mogućnošću da kada jednom definiramo problem, to je prilika za otvaranjem i pronalaženjem kreativnih načina da se rješavaju problemi. Zašto to opet govorim? Zbog čega mi je to tako važno? Zato što smatram da mi u vremenu iz kojeg potječemo, smatram da nas nisu njegovali u školi da imamo svoje kritičko razmišljanje. Nisu nas njegovali u društvu da imamo kritički stav. Ali ne kritički stav da budemo pesimisti i da ocrnjujemo postojeće stanje, nego da ga propitamo u odnosu na osobne vrijednosti, vlastite prioritete u životu. A da bi smo zajedničkim snagama, kada čujemo te različite dimenzije, ne bili uniformni, ne imali jedno mišljenje. Nego različitim idejama i modelima kao i dogovorom, nekakvim koncenzusom koji moramo nekako postizati. Onda išli i pronalazili te kreativne modele gdje ćemo mijenjati svoje društvo.

A sad evo govorimo o religijskim zajednicama. Ja sam doista aktivna članica svoje vjerske zajednice. Dolazim iz sustava gdje su me roditelji odgajali da budem ateistkinja. Ja sam svojom odlukom mijenjala stav s obzirom na osobno iskustvo, osobne vjere, odlučila biti nešto drugo za razliku od njih. Moja je uloga koliko ja brinem za svoju zajednicu. Jesam li aktivna i preuzimam li osobnu odgovornost u zajednici u kojoj živim.

Priče da uzimamo jedan primjer i onda kažemo, eto to je to tako kako mi radimo, ili vidite da je to primjer da smo mi ovakvi ili onakvi, jednostavno ne funkcioniraju. Ja sam sklonija razmišljati i to je ono što sam radila educirajući sebe. Moram priznati, više edukaciju u smislu prepitivanja stava: što je to što ja vjerujem?, zašta se ja to zalažem? I kud to ja želim uopće ići u svojoj budućnosti, u narednih 30 godina? To je u stvari pitanje osobne odluke za društvo u kojem živim. Tako da jedan primjer, ili dva primjera koja vidimo u životu, budemo svjesni da su to pojedinci, da su to grupe. Ali nikako ih ne bih uniformizirala, stavljala im etikete određene ili čak percipirala sa onom percepcijom koju ja imam u glavi. Moramo biti svjesni svojih različitih identiteta. Nekom će biti i ovdje među vama jedan od važnih postavki vašeg identiteta to da ste studenti ili studentica. A drugom koji je isto student ili studentica, to uopće neće biti važno.

Zašto? Zato što mu je to zadnja rupa na svirali. On sve drugo radi a manje studira. Hoću reći, to je stvar osobne odluke a ne percepcije. I upravo se događa da kad propitamo to što nam je u životu važno. Onda ću ja znati kako da pristupam onom drugom slušajući njegove potrebe i slušajući ono što mi on pokušava reći na način da naš dijalog ne bude uvjeravanje na argumentima.

Pa onda imate elitu stručnjaka koji na svim neakvim otvorenim emisijama, koji argumentima pobijaju jedni druge. Ustvari je činjenica, iako različito razmišljamo i različiti su nam identiteti, pa čak i vrijednosni sustavi, ja bih rekla, dolazimo do toga da kada postoji volja da se čujemo, da uvažimo jedni druge kao osobe, sa obzirom na potrebe koji svaki od nas ima, e onda smo bogatiji kao društvo. Onda smo tek bogatiji kao zajednica. Jači - ja bih rekla. Onda kao zajednica imamo više mogućnosti da se protivimo i ukazujemo na pojedince koji su nas iznevjerili u prošlosti. A ja doista to mislim da su pojedinci. Ovo govorim jer smo krenuli sa pitanjem kolektivnog identiteta. I ja smatram da se tu naši vidici trebaju mijenjati. Jer iako sam prošla rat. Ja sam recimo bila iz mješovitog braka. Pucali su na našu obitelj i Hrvati i Srbi. Ja sam u tom trenutku morala odlučiti što ja to želim biti i na koji način ću se ja odnositi prema sukobu koji gledam i doživljam. Moram se nositi sa tim. Temeljna definicija identiteta i moje uloge prema zajednici u kojoj živim, nešto što određuje svakoga od nas a onda svakako i religije, kako je sada svi volimo zvati.

A što su religije? Religije su opet pojedinci, opet osobe. Dugi niz godina radim sa tim predstavnicima vjerskih zajednica, ali vjerujte da ima njih sa kojima uopće ne radim jer mi nije stalo sa njima uopće raditi. Samo zato što se sa njima ne slažem u nekim preliminarnim stvarima. Ako ti ne poštuješ čovjeka kao čovjeka, ja ne mogu sa tobom za isti stol. A sa druge strane ima fantastično otvorenih pojedinaca koji doista žive vrijednosti i promoviraju vrijednosti crkve. I takve pojedince treba ohrabrivati. Zato ja gledam to kao neku retrospekciju kako mi danas u društvu, a manje kako religije danas u društvu. Ili kako mi u odnosu na religije. Percipiramo ih. Što se ovog drugog dijela tiče. Ja sam nekako zamoljena da kažem: Religije i idoli mladih. Ja sam prvo rekla da nisam psihologinja i da ćete u knjizi etike vjerojatno naći više o tome.

Kako i zašto stvaranje idola u adolescentnoj dobi. Psiholozi će to puno ljepše objasniti od mene. Ali nekako moj osoben stav o tome da mladi isto tako teže ka poistovjećivanjem sa nekim. Traže nekakav uzor u svijetu, u modelu. Moj stav prema ovom pitanju je, imajući u svijesti da je to tendencija mladih, kao što sam imala u svijesti da mladi teže ka nekoj vrsti duhovnosti u vremenu adolescencije posebno nego što to rade iza tridesete, nego što to rade prije petnaeste. Stav mi nije da definiram kako sad mi sa tim idolima, nego da pokažem tim ljudima, a svako onda od nas, da bez propitivanja svog stava i bez učenja, a opet se vraćamo na identitet, priklanjanje nekome, priklanjanje čovjeku, priklanjanje osobi, priklanjanje društvu, priklanjanje naciji, pa ako hoćete i vjerskoj zajednici, nužno vodi u tu nekakvu uniformiranost, gdje smo opet SVI, a ne JA. Ne znam koliko me razumijete kad kažem - Svi a ne Ja. Da izađemo, da se izdignemo, da tako kažem, iznad te floskule kada smo "mi i oni", kada smo svi mi isti, a u stvari smo vrlo različiti i vrlo različite percepcije imamo. I to je naše bogastvo. Toliko koliko smo različiti. Toliko koliko smo posebni svki sa svojim stavom, svaki sa svojom edukacijom, posebno svaki sa svojim Background-om u smislu odgoja. Tko su nam roditelji, odakle dolazimo. To je ustvari prednost a nikako nedostatak. I na tome bismo se trebali graditi. Znači izaći iz floskula: Idoli postoje. Nego "kako ti na svoj život, kako ti u odnosu na svijet", kako ti u odnosu na ratne zločince ili propitati koja je to unutarinja potreba. Jer mladi, opet kažem, psiholozi će reći bolje, se kriju iza tih floskula najviše. Jer jako teško znaju definirati svoje osjećaje. Ja mogu reći da moja prva radionica na kojoj sam bila, gdje smo otvorili pitanje

identiteta i emocije i malo vještine komunikacije. Ja nisam znala reći da sam ljuta. Ja sam rekla: „Pa ne osjećam se dobro“, ili „ja imam problem s tim što ti meni sad govoriš“ a u stvari moja potreba, bila sam ja ljuta jer je neko nešto rekao. Mislim da mi ne znamo definirati ni svoje osjećaje ni svoje potrebe. Na tome trebam raditi da bismo sutra uopće imali svoj stav, imali svoj kritički osvrt na društvo, za zajednicu u kojoj živimo. Ali isto tako i pronaći onda kreativne pristupe kako u odnosu na nešto što se može i da mijenjati. Ja doista smatram da se može naše društvo mijenjati i nekad me boli kada čujem negativne ili depresivne izjave kao što je: “Ništa se ne da mijenjati. To je na nekom drugom da napravi”. Zato ja nisam mogla da ne komentiram da će to nekakvo ministarstvo ili nekakav sustav školstva moći riješiti. Sustav školstva su ljudi koji tamo rade. Prema tome treba propitati ustvari gdje sam ja, gdje je moja uloga, gdje ja to mogu djelovati i na koji način. To je naravno opet pitanje osobno procjene ali i odluke.

Ja bih se samo referisala na ovaj dio koji se tiče idola. Naime, ovi ljudi što vješaju po sebi, oprostite na izrazu, nekakva znamenja koja simboliziraju crkvu su, vjerujte mi, ljudi koji ništa ne znaju o svojoj vjerskoj pozadini. I oni dakle ne znaju nauk svoje crkve i zbog toga ja njih ne smatram, ne bih opet voljela reći to su mladi koji teže ka idolima, nego to je pojedinac kojeg bih ja voljela pitati što je njegova potreba i koja je njegova poruka s tim što nosi. Što on meni hoće reći, meni je to nejasno. Tako da ako pokušamo imati takav odnos pa i prema tom mladom čovjeku koji je otišao na Tompsonov koncert. A mi u Hrvatskoj znamo da je to pjevač koji piše nacionalističke pjesme. Čak proziva i nekakva ubojstva i ne znam ni ja. Bilo je dosta govora o tome. Znači što taj čovjek mladi govori o sebi. S jedne strane da podržava Tompsona koji ima doista nacionalističke motive dok pjeva to, a s druge strane odlazi slušati folk glazbu, za koju mi kažemo narodnjaci, a znamo da kod nas u Hrvatskoj u Osijeku se percipira da je nešto vezano uz onaj drugi dio svijeta, tamo što nam fali uz istok, ako to mogu reći ili Bosnu barem ali uglavnom na Srbiju i Crnu Goru. Opet to su pojedinci, to su ljudi i ako ništa drugo, ako nikakav drugi zaključak ne izvedemo iz ovog, ja bih voljela da ubuduće, kad odemo na ulice da razgovaramo sa svojim prijateljima pa i takvim onda pojedincima, da koristimo priliku da pitamo šta je to u njima da žele nama? Kakvu poruku oni šalju nama? Kako da im vratimo lopticu natrag? Samim svojim ponašanjem ne znači nužno da oni znaju šta hoće. Da oni znaju koju poruku šalju. Mladi jako mnogo rade nešto u afektu, nešto što je za iz njih a da ne razmišljaju o svojim postupcima, a kamoli o posljedicama koje imaju za društvo. To vam je i ovaj novi incident u Zagrebu, što sa ovom trojicom studenata arhitekture. Znači - oni su se slikali. Jesu li oni razmišljali o posljedicama da li će ih tamo neko napasti ili kako će, kakav će to odjek u javnosti biti. Oni o tome vjerovatno nisu razmišljali, i kako da kažem, to je dobro tlo da se otvaraju diskusije na tu temu. A kad kažem otvarati diskusiju, znači, propitivati stavove i naše motive, a da bismo opet bili odgovorni za to što radimo, pa onda snosili i posljedice. A što se tiče našeg djelovanja u Osijeku i nadalje, ja sam radila istraživanja po našim crkvama. Uglavnom je to devedeset i nešto procenata, rimokatoličke crkve. Jest da je doista misija crkve mirovna i ona koja ne promovira nasilje kao jedan od sustava vrijednosti, ali ono što sam rekla i ranije, ono što se u praksi događa jst da se ustvari sve svodi na odgovornost a i onda odluku pojedinca koliko želi sudjelovati u toj aktivnosti. Što to mir danas znači ?! Kako mi mir uopće definiramo? Jesu to nekakve aktivnosti ili je to razmjenjivanje zajedničkog stava? Onda je i prezentacija vrijednosti koju mi iz nevladinog sektora želimo promovirati u demokratskom društvu, a onda oni sa svojih stanovišta nekako ruku uz ruku. Tako da smo mi imali nekakvu seriju ekumenskih inter-religijskih događanja i aktivnosti, gdje se opet svodi to da želimo surađivati i ljudi su otvoreni. Ali što je to onda ta suradnja? Posjećivanje određenih aktivnosti samo da se ljudi vide i da pokažu onom drugom. Ja iskreno nisam sklona više tome niti organizovati, niti podržavati. Ja sam sklonija vidjeti da u konkretnim situacijama, dakle kada je u pitanju naše stanovništvo, oni rade. Umrežuju se kroz konkretne aktivnosti a tu realno nisam vidjela, konkretno

od strane crkve, iako Hrvatski Caritas u Zagrebu uzeo si dosta maha u organizovanju mirovnih aktivnosti, kakve god one bile i koje god, ali kod nas u Osijeku recimo zajednica „Molitva i riječ“, jedna laička skupina koja ustvari gradi mostove između ostalih vjerskih zajednica i kroz određene sadržaje, a tiču se sadržaji tih vjerskih zajednica, djeluju u javnosti i nastupaju zajedno. E to je. Izlazimo iz forme da se nađemo, da mi ovdje imamo nekakav okrugli stol. Nego kako mi živimo, taj dijalog, to naše bratstvo ili ljubljenje onog drugog. Znači, ono što vjera znači u praksi.

“Pitanje kulturalnih različitosti/sličnosti mladih”

**Maja H. Jašaragić, profesorica bosanskog jezika i književnosti;
asistentica na Odsjeku za bosanski jezik i književnost
Filozofskog fakulteta Univerziteta u Tuzli**

Pitanje kulturnih različitosti/sličnosti među mladima je zastrašujuće široka tema. Izlaganje koje slijedi će, sudeći prema onome što je bila tema prethodnih izlaganja, predstavljati jednu vrstu rezimea svega rečenog, biti neka vrsta «ponavljanja gradiva», ili možda podsjećanje na neke pojmove koji su od važnosti kada se želi govoriti o kulturalnim sličnostima i razlikama, o subkulturi mladih. Šta danas zapravo znači govoriti o kulturnim sličnostima i razlikama? Može li se govoriti uopće o kulturnim razlikama i sličnostima? U tom slučaju neophodno je definirati/odrediti aspekt kulture na kojem se govori o sličnostima i razlikama. Znači li to govoriti o kulturnim/kulturalnim identitetima? Ako je tako, već na početku bismo mogli reći da je svaki od navedenih pojmova, kada ga pokušamo odrediti, definirati vrlo problematičan. Propitivati neke kulturne/kulturalne sličnosti i razlike, znači zapravo najprije se zapitati: šta je identitet, šta je kultura, šta je kulturni identitet? Koji su to još termini koje je nužno znati kada se govori o kulturnim identitetima?

Prvo pitanje jeste šta je identitet, odnosno zašto je potrebno govoriti o identitetima (dakle, u množini). Svako uspostavljanje razlika i uočavanje sličnosti (ovdje na planu kulturalnog označavanja) povlači za sobom pitanje identifikacije. Nakon što je modernističko uvjerenje o stabilnom, čvrstom, konstantnom, jedinstvenom, homogenom subjektu postalo neodrživo, jasno je da identitet(i) nije inherentno svojstvo, nego da se konstruira, postepeno i konstantno. Također, važno je znati i da je princip razlike jedna od najbitnijih odrednica bilo kojeg identiteta. To znači da se identitet uvijek uspostavlja, odnosno proces identifikacije se uvijek vrši u odnosu na *drugoga*. Nemoguće je uspostaviti identitet bez drugoga, jer već sam termin sugerira da individua prepoznaje sebe kroz stanje ili kvalitet koji dijeli sa drugima. Činjenica da danas govorimo o identitetima upućuje upravo na zajednički osjećaj različitosti, ali i na nužnost postojanja minimalne razine sličnosti u procesima identifikacije. Osim toga, valja istaći da kada se postavi pitanje identiteta, ono se nužno javlja u dva konteksta. U jednom slučaju to se pitanje na razini ličnog/pojedinačnog identiteta javlja u obliku *Ko sam?*, na koje se odgovara terminologijom ličnosti i izbora ličnih opcija, a drugi put u obliku pitanja *Šta sam?*, na koje se odgovara terminima realnosti, realnih zadatosti i pravila, odnosno još konkretnije u obliku odgovora na pitanje o pripadanju, tj. *Kome pripadam?*

Drugo pitanje odnosi se na definiranje pojma kultura: Šta je kultura? Odnosno, šta se sve podrazumijeva pod kulturom tj. šta sve ulazi u polje koje zovemo kultura?

Kada se radi o njegovom definiranju, pojam kulture je jedan od najsloženijih pojmova. Latinski korijen ove riječi (lat. colere) upućuje na to da ona može značiti bilo što u rasponu od uzgajanja i stanovanja do obožavanja i njegovanja. Ili kako bi to rekao Dean Duda kultura je «zahvaljujući raširenoj upotrebi počela funkcionirati kao kišobranski termin koji pokriva raznovrsne pojave i simboličke prakse». Dakle, kultura, bila ona visoka, elitna, masovna, popularna, nacionalna ili bilo koja druga – može biti sve. Kulturu određuju jezik, simboli, vrednosti, tipovi saznanja i verovanja, norme, običaji i pravila ponašanja i materijalna kultura.

A, kulturni identitet, kao jedan od identiteta kojima smo određeni, mogao bi biti shvaćen kao osjećaj pripadnosti tačno određenom (a ne nekom drugom) kulturnom prostoru. (Iako se o njemu u tom smislu ponekad manje govori nego o polnom, porodičnom, nacionalnom, profesionalnom, itd. identitetu)

Kulturni prostor i kulturna pripadnost

Kulturni prostor, za razliku od prostora na mapi, ima više dimenzija, kao što su životni prostor, teritorija, geopolitika, geopoetika, itd. Kulturni prostor je trodimenzionalan: ima geografsku, historijsku i obrazovnu dimenziju — dimenziju razdvajanja visoke i popularne kulture.

Historijska dimenzija – dužina trajanja u vremenu, pitanje kontinuiteta

Geografska dimenzija - je pitanje omeđenja regionalnog identiteta, granica, načina života.

Na planu geografske dimenzije kulturnog identiteta važno je možda uspostaviti distinkciju – o kojem aspektu kulture se govori. Da li je to nacionalna kultura (pripadnost kulturnom prostoru u smislu zajedničkog jezika, običaja, tradicije, religije, nacionalnih određenja I sl.) ili ona shvaćena u širem smislu (koja može obuhvatati sve od načina života, stila odijevanja, frizure, muzike, filma, teatra...) Kulturni identitet je zavisian od nacionalne kulture, u oba značenja — nacije i države

Treća dimenzija je najproblematičnija, u smislu stabilnosti i profilisanja jednog kulturnog prostora. Kada se uđe u neki regionalni kulturni identitet koji je naslijeđen, on određuje i dubinu obrazovne dimenzije na društvenom nivou, socijalni mehanizmi ujednačavanja djeluju u nalaženju najpodobnijeg nivoa koji se postiže bez naknadnog prilagođavanja i nadovezivanja na tuđe kulturno blago.

- pitanje kulturne pripadnosti – šta je to kod npr. Francuza, Nijemca, Engleza što ga određuje kao Francuza, Nijemca, Engleza? Koji je to minimalni skup osobina i koje su to osobine koje svi moraju posjedovati? – jezik, tradicija, običaji, religija i sl. (sve je ovo u vezi sa one tri dimenzije kulturnog prostora). Ovo je možda i najznačajnije pitanje kada želimo govoriti o kulturnim različitostima i sličnostima.

Pitanje globalizacije u odnosu na kulturne identitete

Sadašnje vrijeme opće i sveobuhvatne globalizacije provocira pitanjem da li se može uopće više i govoriti o nekim partikularnim nacionalnokulturnim identitetima. Mnogi globalizaciju opravdano nazivaju problemom kada se ona dovede u vezu sa opstankom pojedinačnih kulturnih identiteta (ali ovdje je potrebno reći da su to uglavnom izjednačavanja nacionalnih i kulturnih identiteta). Za njih će nestanak granica i uspostavljanje tržišno orijentiranog svijeta značiti smrtni udarac regionalnim i nacionalnim kulturama, kao i tradicijama, običajima, mitovima i načinima ponašanja koji čine kulturne identitete zemlje i regije. To bi značilo da će u tim pesimističnim vizijama praktično nestati svog šarenila svijeta koji se ogledao u etnološkoj i folklornoj raznolikosti festivala, nošnji, običaja, ceremonija, rituala. Optužbe na račun globalizacije uglavnom upućuju oni koji u strahu od gubljenja vlastitih pozicija izjednačavaju kulturne i nacionalne identitete, pa onda pod nužnošću očuvanja kulturnih osobenosti zapravo provlače bojazan od vlastitih gubitaka. Pa se onda uvode brojne zabrane, podižu zidovi, stvaraju negativni mitovi, poziva na vlastitu tradiciji (to je možda i najčešći i najznačajniji projekat). A tako zasnovana koncepcija kulture i kulturnog identiteta počiva na njenoj statičnosti. A poznato da

je da nema kulture koja se nije mijenjala. U njenoj prirodi je aktivni pricip – kulturalni procesi su tijesno vezani s društvenim odnosima (klasnim, rasnim, spolnim/rodnom strukturiranjem društva), a kako su se ti odnosi kroz historiju mijenjali, naravno da se mijenjala i kultura.

Kulturni identiteti definirani u skladu sa takvim, nacionalnim/nacionalističkim konceptom kulture su opasni. Jer, odrednice jezika, običaja, religije, a to smo na početku već rekli, nisu jedine i nužne odrednice pojedinca, nisu jedini njegov identitet. One možda jesu minimalni zajednički imenitelj ako se želimo odrediti kao Bosanci i Hercegovci, Srbi, Hrvati ... ali nas one nikada ne mogu u potpunosti definirati.

Da li prema tome globalizacija prijete da uništi sve različitosti i da li ćemo i u kulturnom smislu biti unificirani? Ne, nužno!

Mario Vargas Llosa («Kultura slobode»):«Ne poričem ja da ljudi koji govore istim jezikom, koji su rođeni i žive na istoj teritoriji, koji se suočavaju sa istim problemima i praktikuju istu religiju i običaje imaju i neke zajedničke osobine. Ali taj zajednički imenitelj ne može nikada u potpunosti definisati nijednog od njih; on samo ukida ili baca na neku prezrenu drugorazrednu ravan sve one jedinstvene atribute i crte po kojima se jedan član grupe razlikuje od ostalih.»

Globalizacija ipak ne smije biti shvaćena samo kao puka opasnost.

pozitivni aspekt : Globalizacija primjetno širi horizonte individualne slobode.

Globalizacija radikalno širi i stavlja na raspolaganje svim građanima ove planete mogućnost da svako konstuiše svoj lični kulturni identitet, svojom sopstvenom voljnom akcijom, u skladu sa svojim preferencijama i intimnim motivacijama.

Mario Vargas Llosa: «Pokušaji da se jednom narodu nametne kulturni identitet ekvivalent su zaključavanja tog naroda u zatvor i uskraćivanja tim ljudima upravo one jedne slobode koja je od svih najdragocjenija — a to je sloboda da biraju šta, ko i kako žele da budu» (i bh iskustvo!!!)

Važno je da kulture naroda uspiju promovirati svoju kulturnu raznolikost i na taj način doprinijeti i globalnoj kulturnoj raznolikosti, a ne utopiti se u toj sveopćoj homogenizaciji.

U našim uvjetima osjećaj kulturne pripadnosti veže se gotovo uvijek za nacionalnu pripadnost – I kao takav je zloupotrijebljen zapravo u svrhe nacionalističkih projekata. U tom kontekstu je onda gotovo sasvim razumljiva jedna vrsta odbojnosti posebno svjesnih mladih ljudi da prihvate postojeće kulturne identitete. A možda se tu krije i odgovor na pitanje zašto onda na ovim prostorima ne postoje ni subkulturni identiteti mladih. Stoga je onda nužno redefiniranje kulturnog identiteta, odnosno nacionalni, regionalni i globalni aspekti kulturne identifikacije. U tim procesima pomoć mogu pružiti i kulturalni studiji koji kulturu prije svega shvataju kao «bojišnicu». U kulturalnim studijima kultura nije samo mjesto na kojem se značenja mogu izraziti nego i mjesto na kojem se ona konstruiraju.

S tim u vezi je onda i pitanje koji su to mehanizmi koji nas proizvode, određuju kao određene kulturne subjekte? Šta je to što proizvodi razlike i sličnosti?(Koji sve faktori utječu, odnosno određuju formiranje kulturnog identiteta/kulturnih identiteta i na koje sve načine ti faktori ostvaruju svoje utjecaje?) Poznato je da obrazovni sistemi, religija, obitelj, mediji, pa čak i politički diskursi imaju značajnog udjela u konstruiranju kulturnih identiteta. No, u čemu je moguće otkriti te utjecaje, preko čega oni djeluju?

Priča 1.

Priča o ružnom pačetu – priča o tome kako obrazovni sistem utječe na konstruiranje kulturnog identiteta. Obrazovni sistemi interpretirajući bajku na određeni način odašilju poruku da različito ne može biti prihvaćeno (dokaz da je tako krije se u činjenici da se nikada nismo zapitali zašto ružno pače odlazi iz dvorišta, zašto je njegov odlazak oprirodnjen?). Bitna je još jedna stvar: sjetiti se činjenice da ružno pače izrasta u labuda - dakle, pronalazi svoj identitet i konačno biva sretno - ali ostaje da živi sa labudovima, ono se ne vraća u dvorište iz kojeg je poteklo – nije li to onda (zapravo tako interpretirana) priča o mogućnosti sreće samo sa svojim, sebi jednakima (ma ko oni bili!).

Priča 2.

Reality show- *To sam ja*. U eri globalizacije, u eri naše bezrezervne i gotovo ultimativne okrenutosti medijima i mediji se kao dio kulture pojavljuju kao proizvođači značenja, promoviraju nas u određene subjekte gradeći modele - priča koja je naizgled na drugoj strani od nacionalističkih priča - reality show Big Brother -tipa (po dvoje mladih ljudi iz svih zemalja bivše Jugoslavije – život (90 dana) u izolaciji u luksuzno opremljenoj kući u Makedoniji). U uvodnim emisijama u kojima se učesnici predstavljaju, govore o očekivanjima i razlozima prijavljivanja – gotovo svi rekli da će predstaviti sebe ali i svoju zemlju u najboljem svjetlu (podsjećanja radi show se zove *To sam ja*). Dakle, kao bitna odrednica njihovih identiteta opet se ističe nacionalna pripadnost.

Koncept ovog spektakla čini se kao hibridno stvaranje jednog multikulturnog prostora u kojem će svako zadržati svoje nacionalne, kulturne, pa vjerovatno i jezičke osobenosti, a sve će opet funkcionirati! Vidjet ćemo!

Smješteni (i stiješnjeni!) između još uvijek jakih nacionalističkih koncepata (i kulture i identiteta), s jedne strane, i globalizacijskih procesa koji naizgled negiraju postojanje bilo kakvih partikularnih kulturnih identiteta, s druge strane, izgleda da ne postoji mjesto u široj mreži odnosa sa kojeg bi mladi, ne samo u BiH nego i u ostalim zemljama u Regionu, mogli stvariti nekakav vlastiti kulturni identitet/ kulturni identitet mladih. No, ipak, nije li upravo nemogućnost identiteta već identitet?! Ne može li upravo ta pozicija isključenosti iz dominantnih (prevashodno nacionalističkih) diskursa postati polazište/pozicija za konceptualizaciju nekog novog mogućeg interkulturnog identiteta mladih koji će se zasnivati na razlici, ali na uključivanju a ne isključivanju i diskriminaciji zbog različitosti.

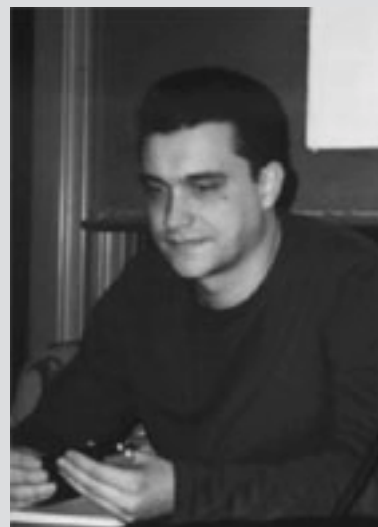

Zaključci sa radionica

Zaključci sa radionice Pitanje jezika i edukacije mladih trener Ruzmir Avdić

Identitet i jezik

- nacionalni identitet i jezik,
- razlike u jeziku su male,
- političko pitanje – kroz to pitanje se prelamaju više (političke stvari),
- osnovni preduslov za stvaranje nacija u 19. vijeku je bio jezik,
- novi hrvatski je smiješan i vještački jezik koji se govori u medijima, može uticati na govorni jezik,
- pomodarstvo u jeziku negativno utiče na promociju određenog jezika,
- ne treba zabranjivati tuđice kroz nametnje arhaizama
- ne treba pretjerivati,
- ostaviti mogućnost primjene sinonima,
- biti otvoren!

Jezik i školski sistemi u zemljama exYU i njihov uticaj na razvoj svijesti mladih ljudi o identitetu, toleranciji.

- okrenut je naprednijoj djeci dok se ne gleda na srednje i slabije
- zastario sistem
- korupcija
- treba biti orjentisano prema djetetu
- tehnička neopremljenost
- pozitivno je što roditelji biraju direktore
- koriste se planovi i programi drugih država (i za jezik)
- prečesto se mijenja ime jezika stoje za mnoge zbunjujuće
- raditi na podizanju svijesti, javnosti i učesnika u obrazovnom procesu o razlikama u jeziku, kao nečega sto nije negativno, jer se time ispunjavaju ljudska prava svih te se vrsi integracija manjina
- pojavljuje se razdvajanje djece po tome kako zovu jezik
- moraš se izjasniti kojim jezikom govoriš
- treba izbjegavati nepotrebno isticanje različitosti u jeziku
- dobra je strana što manjine mogu da završe visoko obrazovanje na svom jeziku, sve dok ih to ne isključuje (u smislu traženja posla)
- dvije škole pod istim krovom treba ukinuti
- postoje predviđanja da će kroz proces generalizacije jezik na ovim prostorima sve više postajati integrativni faktor
- pokušati iznaći modus da se zadovolji nacionalni ponos kroz nazive jezika, ali ne ići u krajnost (podjela odjeljenja)

Jezik i ljudska prava; Jezik mržnje; Nenasilna komunikacija; Upravljanje konfliktom

- u svim našim državama je pravo na jezik zagantovano ustavom i zakonima, s tim da postoje i drugi (ekonomski, socijalni) faktori koji utiču na implementaciju tih zakona na terenu
- iako se radi o veoma sličnim jezicima svakome bi trebalo omogućiti da jezik zove kako želi
- pitanje jezika i vjeronauke bi trebalo biti spušteno na niže nivoe (da se ispituju stvarne potrebe i nađu adekvatna rješenja bez nepotrebnog politiziranja)
- na području exYU trebalo bi različito zakonski tretirati pitanja manjinskih jezika koji pripadaju SH-HS i slične jezike od jezika koji su potpuno različiti jer bi se lakše iznalazila rješenja
- trebalo bi pristupiti tretiranju pitanja jezika manjina kao nečega što nije negativno jer se time ispunjavaju ljudska prava sviju te se vrši integracija manjina

Socijalno uključivanje

- Izgradnja škola i obučavanje za rad manjina (Romi, Albanci...), radi povećanja motivacije, uz obavezno poznavanje oficijalnog jezika države,
- promovisati neformalno obrazovanje na jezicima društvenih manjina.

Smjernice za rad i razvoj aktivnosti nevladinih organizacija po pitanju jezika

- Promovisati pitanja jezika i njegovih različitosti kao bogatstva a ne uzroka konflikta
- Promovisati toleranciju prema drugome i drugačijem, kao istinske vrijednosti civilizacije
- Raditi na afirmaciji istinskih naučnih pristupa ovome problemu, jer kvazi-naučni i stručni pristup koji je aktuelan na našim područjima donosi više štete nego koristi, te u budućnosti može biti izvor novih konflikta

**Zaključci sa radionice
Religije i idoli mladih
trener Danijel Dragičević**

Grupa I

Problem:

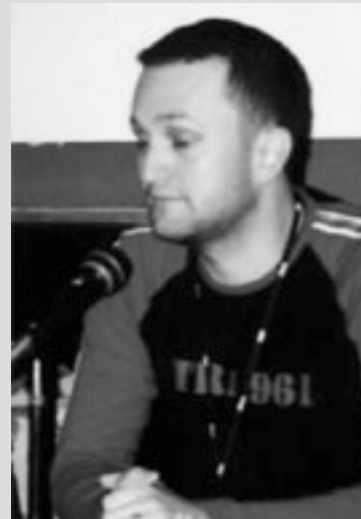
- Vjeronauka u školama

Cilj:

- Kroz dopunu Zakona o obrazovanju uticati na kvalitetnije sistemsko organizovanje vjerske nastave u školama.

Podciljevi:

- Organizovanje široke javne rasprave na državnom nivou o izmjenama zakona o obrazovanju u cilju kvalitetnijeg organizovanja vjerske nastave.
- Izrada prijedloga za izmjenu zakona
- Pokretanje široke kampanje za usvajanje predloženih izmjena i dopuna zakona o obrazovanju

Strategija

Aktivnost	Rezultat	Vremenski okvir
Priprema materijala za javnu raspravu	Upoznavanje učesnika sa problematikom	30 dana
Odabir lokacije za javnu raspravu	Izrađen plan aktivnosti, upoznati učesnika o održavanju sesija	15 dana
Održavanje 30 javnih rasprava	Doneseni zaključci i preporuke	90 dana
Objedinjavanje i sistematizacija materijala	Pripremljen materijal za ekspertnu grupu	20 dana
Ekspertni tim (profesori, vjerski predstavnici, roditelji, učenici)	Izrađen prijedlog eksperata za parlamentarnu proceduru	15 dana
Slanje u proceduru	Uvrštavanje prijedloga u zakon	90 dana
Izrada džingla i TV spota za kampanju	Velika zastupljenost u medijima	30 dana
Izrada vodiča za roditelje	Distribucija na teritoriju pokrivenu projektom	60 dana

Grupa II

Problem Idoli mladih:

- Nizak standard
- Obrazovni sistem
- Nekvalitetna i nedovoljna ponuda društvenih sadržaja za mlade
- Nezainteresovanost mladih za rješavanje problema
- Medijska manipulacija
- Kvazi idoli

Cilj:

- Povećanje učešća mladih u društvenom životu kroz kreiranje mreže omladinskih centara u Tuzli, Vukovaru i Beogradu radi podizanja svijesti o negativnom uticaju kvazi idola

Podciljevi:

- Organizovanje studijskih posjeta mladih u trouglu Tuzla Beograd Vukovar
- Otvaranje omladinskih centara
- Pokretanje programa neformalnog obrazovanja
- Organizovanje društvenih aktivnosti (sportski i kulturno umjetnički sadržaji, itd)
- Pospješiti aktivnosti širenja mreže
- Društvena i kulturna razmjena mladih iz BiH, SCG i RH

Korisnici:

- Mladi između 15 – 25 godina sa prostora SCG, BiH i RH

Aktivnosti:

- Organizovanje 3 studijske posjete u 2005 godini
- Održavanje radionica na temu životnih vrijednosti
- Edukacija peer edukatora u tri grada
- Strateško planiranje
- Pisanje projekta na temu otvaranja centara
- Organizovanje niza društvenih aktivnosti
- Formiranje mreže omladinskih centara

Očekivani rezultat:

- Osposobljavanje 30 mladih iz Tuzle, Vukovara i Beograda za dalji razvoj aktivnosti na lokalnom nivou

Zaključci sa radionice

Pitanje kulturalnih različitosti/sličnosti mladih (Zapadnog Balkana) trener Ermin Hajder

Naša radna grupa je uzevši u okvir očekivanja organizatora, širinu teme koja je bila pred nama, kvalitet grupe odlučila da sebi za cilj zada postavljanje platforme za izgradnju modela koji bi iskoristili prednosti, a opet dali odgovor na izazove nastale kao posledica kulturoloških sličnosti/različitosti među mladima Zapadnog Balkana.

Nakon određivanja cilja razgovarali smo o temama koje bi trebali obuhvatiti diskusijom i složili se da je predložena tema jako široka i da bi prije svega voljeli da dobijemo prostora na što skorijem radnom susretu nastavimo započeto i obuhvatimo sve aspekte ovog nadasve kompleksnog pitanja. No pošto smo imali svega jedan dan, sa grupom malom uspjeli smo da razgovaramo o:

- metodama komunikacije
- predrasudama i stereotipima
- Pojmu identiteta (individualni i kolektivni – kod nas postao grupni)

Interesantno je da smo radeći na identifikovanju identiteta naše grupe zapravo dotakli dosta sličnosti i razlika mladih u regionu. Zapisali smo da se u grupi razlikujemo po polu, nacionalnoj pripadnosti, obrazovanju, godinama, iskustvu u 3. sektoru ... a da smo sa druge strane jako slični po afinitetima i ciljevima koje smo sebi postavljali. Zapravo je jedan od osnovnih rezultata radionice ovaj grupni identitet koji je zapravo identitet regiona u malom.

Da bi smo razgovarali o izazovima i eventualnim koracima za prevazilaženje kulturoloških razlika i sličnosti, mi smatramo da one ne postoje samo na međudržavnom nivou već i u samim državama i nerjetko te razlike mogu biti veće među udaljenim krajevima jedne države nego među pogrančnim oblastima dvije susjedne države..

Osnovni izazov sa kojim se susrećemo je neznanje, a to neznanje je vrlo jako oružje u rukama vlasti na svim nivoima, institucija, grupa

1. Konstatujući da ne postoji svijest o potrebi informisanja/edukacije mladih o kulturnim razlikama i sličnostima u regionu – bogatstvu sličnosti i razlika, da obrazovni sistemi u našim državama nemaju adekvatne edukativne sadržaje, ne nude dovoljno odnosno ne nude uopšte ili nude deformisanu sliku ostalih u regionu, da ne pokazuju otvorenost za nove ideje, implementaciju postojećih modela iz nevladinog sektora **pozivamo** sve relevantne državne organe i institucije u regionu, da u skladu sa globalnim a posebno standardima EU za čije se postizanje tako usrdno zalažu na svim javnim nastupima, iniciraju i pomažu promjenu postojećih obrazovnih programa, sa naglaskom na humanističke nauke, da prihvate postojeće modele nevladinog sektora koji su se dokazali u praksi i iniciraju zajedničko planiranje budućih modela.
2. Konstatujući da mediji (lokalni, regionalni, nacionalni) neprofesionalnim izvještavanjem i senzacionalističkim pristupom učvršćuju postojeće predrasude i stereotipe i podstiču

- stvaranje novih, **pozivamo** sve predstavnike medija da ne zloupotrebljavaju svoj uticaj na formiranje javnog mnjenja – tj. kolektivnog identiteta na lokalnom regionalnom i nacionalnom nivou.
3. Konstatujući da su roditelji okosnica najranijeg sticanja predrasuda/stereotipa, a da su u poslednjih desetak godina ciljna grupa sličnih seminara, konferencija, treninga .. bili mladi **pozivamo** nevladine organizacije za mlade i od mladih da kao preventivu sticanja i širenja predrasuda pokrenu programe do-edukacije i re-edukacije i pre-edukacije roditelja.
 4. Konstatujući da je jako bitno da mladi dobiju priliku da se direktno upoznaju sa drugim kulturama tražimo da se što hitnije inicira i ostvari slobodan protok ljudi i ideja u regionu i prema ostatku svijeta.
 5. Jedan od pozitivnih modela upoznavanja različitosti/sličnosti su regionalni interkulturalni događaji (npr. EXIT u Novom Sadu) i to su prave prilike da se oko zajedničkih interesovanja okupe mladi iz regiona
 6. Tokom razgovora shvatili smo da ne raspolažemo sa dovoljno podataka i da nema adekvatnih istraživanja na nacionalnim, a posebno na regionalnom nivou o svim pitanjima koja se tiču mladih. Nemamo uvid u stavove, mišljenja, odnose mladih. Preporučujemo svim relevantnim institucijama i nevladinim organizacijama koje se bave pitanjima mladih da što hitnije iniciraju i implementiraju nacionalna i regionalna istraživanja koja su osnovica daljeg rada na strategijama za mlade.

Evaluacija Omladinske Konferencije

Kao organizatori Omladinske konferencije zamolili smo učesnike da nam odgovore na pitanja iz evaluacijskog upitnika, kako bi na osnovu detaljne analize istih još bolje pripremili neke od narednih aktivnosti. Učesnici su nam dali slijedeće odgovore:

Na pitanje: *“Da li je vaš dolazak i učešće na Omladinskoj konferenciji imalo nekakvu svrhu?”*, svi učesnici su dali pozitivan odgovor.

Na pitanje: *“Da li imate primjedbe na teme predavanja?”*, većina učesnika ima slično mišljenje, tj. da su teme dobro osmišljene s tim što su neke preopširne. Opšte mišljenje je da konferencija nije bila dovoljno duga da bi se sve teme detaljno obradile. Bodovanjem od 1 do 10 učesnici su ocijenili predavače, tako da smo je prof.dr. Nedžad Ibrahimović dobio prosječnu ocijenu učesnika konferencije **9,1**, dok su prof. Maja H. Jašaragić i teologinja Snježana Kovačević ocjenjene približno istom ocjenom **6**.

Na pitanje o primjedbama na radionice, većina učesnika (iako su bili podjeljeni u tri radne grupe) odgovorila je da nisu imali većih zamjerki osim što je, kao i za predavanja, bilo malo vremena za rad. Prosječne ocijene svakog trenera i njihovog rada (ocjene od 1 do 10) su: Ermin Hajder **9,2** ; Ruzmir Avdić **9,5** ; Danijel Dragičević **7,2**.

Što se tiče sugestija za neke od narednih Omladinskih konferencija ističemo slijedeće prijedloge tema: **“Procesi formiranja nove društvene elite u državama Zapadnog Balkana”**; **“Regionalna saradnja”**; **“Procesi Euro integracija i uloga mladih”** **“Religije i jezici kao kočnica ulaska zemalja Zapadnog Balkana u Evropske integracije”**. Osim ovih prijedloga učesnici smatraju da postoji dosta prostora da se dodatno obrade teme sa ove Konferencije tj. da ova Konferencija mora i treba imati nastavak u nekim istim i sličnim aktivnostima.

Od prijedloga za odabir mjesta slijedeće Konferencije većina učesnika pokazala je interes da baš njihova zemlja/grad budu domaćini iste.

Pozitivna iskustva koja učesnici nose iz Tuzle su između ostalog: **“Razmjena iskustava”**; **“Upoznavanje istomišljenika iz susjednih zemalja”**; **“Upoznavanje situacije u susjednim zemljama”**, **“Visok nivo konstruktivnosti i tolerancije među učesnicima”** itd.

Posebno ističemo da su se učesnici kroz anketiranje, ali i u formalnim i neformalnim razgovorima veoma pozitivno izjasnili o samoj organizaciji Omladinske konferencije.

Evaluacija organizatora Omladinske konferencije pokazuje da su teme predavanja i radionica dosta dobro osmišljene. Iskustvo samih učesnika je umnogome doprinjelo i kvalitetnom radu od prvog do zadnjeg dana konferencije. Ono što ne možemo, a da ne istaknemo je činjenica da bi zbog kvalitetnijih rezultata konferencija trebala trajati duže i da bi u veoma skoroj budućnosti trebala imati svoj nastavak. Naime, učesnici su dosta dobro definisali probleme, ali su istakli da je potrebno mnogo više rada da bi se dobio konkretan i kvalitetan rezultat. Čitav tok konferencije pratile su gotove sve medijske kuće sa prostora BiH (državni i lokalni mediji) od kojih posebno ističemo: RTV Federacije BiH; BHTV; RTV TK, TVT, Radio Tuzla, Radio Kameleon, radio Vesta, Radio Slon, dopisništvo Radija Slobodna Evropa, kao i veliki broj pisanih medija.

Na kraju možemo reći da je Omladinska Konferencija “**Mladi Zapadnog Balkana – Položaj – izazovi – prijetnje**” ispunila naša očekivanja. Organizovanjem ove konferencije preuzeli smo na sebe obavezu daljeg rada na temelju dobivenih zaključaka. Ipak, najveća potvrda uspjeha i dokaz da smo uradili još jednu dobru aktivnost jesu sami učesnici, jer nas je velika većina njih nakon odlaska sa konferencije kontaktirala iz svojih gradova/organizacija čestitajući na uspješnom organizovanju i gostoljubivosti

Spisak učesnika konferencije

Br.	Ime i prezime	Organizacija	Država / Grad	Tel / Fax	e-mail
1	Edin Batilović	URBAN-IN	Srbija i Crna Gora Novi Pazar	+381638983935	batilovic@yahoo.com
2	Filip Pavlović	Fractal	Srbija i Crna Gora Beograd	+38163287345	fractal@yubc.net
3	Nemanja Starović	Omladinski savet/mreža	Srbija i Crna Gora Novi Sad	+381641287173	creative@eunet.yu
4	Marija Stanojević	Fractal	Srbija i Crna Gora Beograd	+381113225330	malajaus@hotmail.com
5	Miloš Savin	Stvaralačka omladina	Srbija i Crna Gora Novi Sad	+3816414 33364	sons@neobee.net
6	Džengis Buljukbaš	URBAN-IN	Srbija i Crna Gora Novi Pazar	+3812026 349	dzengis@verat.net
7	Jelena Lazović	Libergraf	Srbija i Crna Gora Užice	+38164340 4625	liber@infosky.net
8	Siniša Goranović	Asocijacija za demokratski prosperitet	Srbija i Crna Gora Podgorica	+38167543 682	zid@cg.yu
9	Vladimir Alfirević	Asocijacija za demokratski prosperitet	Srbija i Crna Gora Podgorica	+38167504 791	zid@cg.yu
10	Katica Apostolovska	Asocijacija za Demokratsku Inicijativu	Makedonija Gostivar	+38942221100	katica@adi.org.mk
11	Sunčica Filiposka	Asocijacija za Demokratsku Inicijativu	Makedonija Gostivar	+38942221100	sunshine@adi.org.mk
12	Slađana Dobrota	Proni centar	Hrvatska Osijek	+38598825198	Slobodan.stojanovic @os.htnet.hr
13	Ana Teskera	Proni centar	Hrvatska Osijek	+385911885686	Ana.teskera@htnet.hr
14	Vanja Nedić	Europski dom	Hrvatska Vukovar	+38598801476	Vanja10nedic @yahoo.com
15	Ivana Varunek	INTERSOS	Bosna i Hercegovina Sarajevo	+38761177937	ivana@bih.net.ba
16	Haris Halilhodžić	Pod istim suncem	Bosna i Hercegovina Jablanica	+38761251927	okpis@bih.net.ba
17	Slaviša Paunović	Odisej	Bosna i Hercegovina Bratunac	+38765875436	pslavisap@yahoo.com
18	Danijela Pavić	Forum građana Urbana kultura	Bosna i Hercegovina Tuzla	+38761809287	danijelap@hotmail.com
19	Maida Smajić	Forum građana Urbana kultura	Bosna i Hercegovina Tuzla	+38761729225	nema
20	Oliver Jović	Forum građana Urbana kultura	Bosna i Hercegovina Tuzla	+38761317250	nema
21	Anela Džambić	Forum građana Urbana kultura	Bosna i Hercegovina Tuzla	+38761288156	Anelica_19@yahoo.com
22	Mirela Fišeković	Forum građana Urbana kultura	Bosna i Hercegovina Tuzla	+38735268014	nema
23	Nedžad Ibrahimović	Filozofski fakultet	Bosna i Hercegovina Tuzla	+38761722887	ibrahimn@bih.net.ba
24	Snježana Kovačević	Centar za mir	Hrvatska Osijek	+38531206886	Snjezana.kovacevic @os.htnet.hr

Br.	Ime i prezime	Organizacija	Država / Grad	Tel / Fax	e-mail
25	Maja H. Jašaragić	Filozofski fakultet	Bosna i Hercegovina Tuzla	+38761232477	Maja.hjasaragic@untz.ba
26	Ermin Hajder	Omladinski centar	Bosna i Hercegovina Bosanski Petrovac	+38761239175	nema
27	Ruzmir Avdić	Inicijativa 21	Bosna i Hercegovina Lipnica	+38761196101	ruzmir@hotmail.com
28	Danijel Dragičević	OIA	Bosna i Hercegovina Zvornik	+38765674318	drina@Oiabih.info
29	Miloš Antić	Građanski pakt za JI Evropu	Srbija i Crna Gora	+38163550764	citizenspact@org.yu
30	Jelena Ponjavić	Forum građana Urbana kultura	Bosna i Hercegovina Tuzla	+38761820631	jellllena@hotmail.com
31	Erna Huremović	Forum građana Urbana kultura	Bosna i Hercegovina Tuzla	+38761300481	ernah@hotmail.com
32	Aldijana Cifrić	Forum građana Urbana kultura	Bosna i Hercegovina Tuzla	+38761800911	nema
33	Anadin Kurević	Forum građana Urbana kultura	Bosna i Hercegovina Tuzla	+38761804545	woodooadi@yahoo.com
34	Emir Delalić	Helsinški Parlament Građana (hCa)	Bosna i Hercegovina Tuzla	+38761496497	emirdelalic@yahoo.com
35	Emir Sejranović	Helsinški Parlament Građana (hCa)	Bosna i Hercegovina Tuzla	+38735249180	hcatuzla@inet.ba
36	Miralem Tursinović	Omladinski Resursni Centar (ORC)	Bosna i Hercegovina Tuzla	+38735258077	orctuzla@inet.ba

Youth Conference
**“YOUTH OF THE WESTERN BALKANS – POSITION, CHALLENGES,
THREATS”**

REPORT

In the period from 22 to 25 November 2004, the Tuzla Hotel hosted the Youth Conference titled “Youth of the Western Balkans – position, challenges, threats”. The conference saw participation of 40 participants – representatives of youth nongovernmental organisations from Croatia, Serbia and Montenegro, Macedonia and Bosnia and Herzegovina.

The idea to organise such a conference, has been brought after the Expert Meeting titled “Intercultural relations and influence of the Bosnia and Herzegovina’s society – the issue of language and education in building of civic identity”, which was held in Tuzla on 15 and 16 April 2004, organised by the hCa Tuzla, CORDAID and Justicia Et Pax. Presentations and discussions in these two days of the expert meeting, had shown that the newly formed elites were institutionalising their ideological position, mainly through creation of “nationalistic” politics and stretching it through the overall social practice (politics, media, educational systems, etc.). On the other hand, economically marginalized parts of the society (workers, farmers, students and youth) are mainly being used for the purpose of legitimatisation of “nationalism”, through the electoral system in BiH, but also in the parts of former Yugoslavia and, being greatly expressed, in the purpose of consuming such types of culture (mass and pop cultures) that create social reality, which is being confirmed through it. From such positions and social relations, issues of identity are being constructed and are seen through prisms of national interests. Positioned in such manner, identities are global, corpus-alike terms which discipline differences and prefer identical. Issues of minorities and minority rights therefore can not be seen and treated in the spirit of European democratic standards. This is shown through disrespect of all kinds of elementary rights, from the right to life, the right to employment, to the right to education, language, health insurance, etc.

By organising the Youth Conference “Youth of the Western Balkans – position, challenges, threats” we wanted to create prepositions for youth from the area of the former Yugoslavia to discuss crucial problems of youth. Besides the fact that the youth of former Yugoslavia speak almost the same language, have the same stile of living, needs, problems, etc., they are often being manipulated by the hard-line politicians who use them for fulfilment of own interests. The issue of language, religion and culture, which are the main arguments that serve nationalistic politicians to remain in power. Instead of treating the difference of language, religion and culture as a rich heritage, the situation is in fact reversed. Those have become the main reasons for tragic historical events in this part of Europe (wars, expelling, segregation, etc.). Through this conference, we wanted to start a procedure of dialogue between the youth from this region, because those are in the position to start with destruction of prejudice and taking the leading role in construction of new (better) life in this area. The main goal is to contribute to struggle against racism, xenophobia, ethnical discrimination and intolerance through discussions on religion and language.

The Conference was divided in two parts. The first one saw organisation of lectures on three topics:

“Issue of language and education of youth – do we speak the same language?”

(lecturer: Prof. Dr Nedžad Ibrahimović – Philosophical faculty of Tuzla)

“Religion and idols (of youth) “

(lecturer: theology expert Snježana Kovačević – Centre for peace and non-violence)

“Issue of cultural differences / similarities “

(lecturer: Prof. Maja H. Jašaragić – Philosophical faculty of Tuzla)

The other part saw organisation of three working groups and each of those gave practical discussion on one of the topics. The workshops were held by experienced trainers:

Ermin Hajder – “Youth Centre”, Bosanski Petrovac

Ruzmir Avdić – “Initiative 21”, Lipnica

Danijel Dragičević – Youth informative agency (OIA), BiH

On the last day, the participants presented conclusions of the working groups and gave suggestions for further activities.

Besides this, we made two questionnaires, of which one was filled out by participants at their arrival to the conference, while the second one was filled out at the end of the said. In this manner, we wanted to receive as many information as possible, which would be useful for best preparation of the work in the area of former Yugoslavia.

Significance of the conference itself lays in the fact that all participants, active peaceful activists and representatives of influential NVOs in their environments / countries, has a chance to meet people of same opinions from other parts of former Yugoslavia, to exchange their experiences and create preconditions for future mutual activities within these or other similar initiatives. Further joint work and engagement will give possibilities to overcome some of the existing problems of youth in countries of the region, and create prepositions for a more active engagement of NGOs from this area. Such engagement could be directed towards the public and surely towards those who directly decide over our destinies – institutions of government.

Workshop conclusions

In order to talk of challenges and evolutionary steps for their overcoming, considering their similarities and differences, we have first considered that those do not exist only on multi-state level, but also in states themselves. Those differences can often be larger between further parts of one state, rather than between bordering parts of two neighbouring states.

The fundamental challenge we are faced with is ignorance, and it is very strong weapon in the hands of power in all levels of institutions, groups...

1. It was stated that there was no consciousness on the need for information / education of youth on cultural differences and similarities in the region – wealth of similarity and differences. Also, it was stated that educational systems in our countries have not had adequate educational contents, have not offered any, or have offered a deformed picture of others in the region, and have not shown openness to new ideas and implementation of the existing models from nongovernmental sector. Therefore, we **invite** all relevant state bodies and institutions in the region to initiate and support change of the existing educational programmes, emphasising the humanistic science, to accept the existing models of the nongovernmental sector which were proven in practice and to initiate mutual planning of future models. Those institutions should follow the global and especially the EU standards for which they stand firmly on all public appearances.
2. Stating that the media (local, regional and national) are fixating the existing prejudice and stereotypes, as well as creation of the new ones, through their unprofessional and sensationalistic approach, we **invite** all representatives of media not to misuse their influence in formulation of public opinion, i.e. collective identity on local, regional and national levels.
3. Stating that parents are the fundament of the earliest creation of prejudice and stereotypes, and that in the last ten years the target group of similar seminars, conferences and training were the young people, we **invite** nongovernmental organisations for youth and from youth to start programmes of education, repeated education and pre education of parents as preventive of achievement and spread of struggle against prejudice.
4. Stating the large importance of youth having an opportunity to meet in direct manner other cultures, we seek for urgent initiation and establishment of free flow of people and ideas within the region and towards the rest of the world.
5. One of the positive models of meeting the differences / similarities are regional, intercultural events (e.g. EXIT in Novi Sad), and those are the right moments to gather youth of similar interests from the region.
6. During the talks, we realised that we did not have sufficient number of data and that there were no adequate researches on national, and especially on regional levels on all issues of concern for the youth. We had no insight into opinions and relations of youth. We recommend to all relevant institutions and nongovernmental organisations dealing with the issues of youth to urgently initiate and implement national and regional researches that are the fundament of further work on strategies for the youth.

Evaluation of the Youth Conference

As the organisers of the Youth Conference, we have asked the participants to answer the questions given in the evaluation form, in order to do a detailed analysis of those and better prepare some of the next activities. The participants gave the following answers:

Question: *“Have your presence and participation at the Youth Conference had any purpose?”* All participants gave positive answer.

Question: *“Have you got any comments to the topics of the lectures?”* Most of the participants had similar opinion, i.e. topics were well created, but some of them were too wide and detailed. Giving points 1 to 10, participants have evaluated the lectures, where Prof. Dr Nedžad Ibrahimović received an average mark from the participants of the conference of **9,1**, while Prof. Maja H. Jašaragić and theology expert Snježana Kovačević were marked with average marks very close to **6**.

To the question on remarks to the workshop, majority of the participants (although divided in three working group) stated that they had no major remarks to the lectures, but there was a lack of work for the workshop, as well as for the lectures. Average marks of each trainer and their work (from 1 to 10) were as follows: Ermin Hajder **9,2**; Ruzmir Avdić **9,5**; Danijel Dragičević **7,2**.

Regarding the suggestion for some of the next Youth Conferences, we wish to emphasise the following suggestions for the topics: **Processes of forming the new social elite in states of Western Balkans, Regional cooperation, Processes of Euro-integrations and role of youth, Religions and languages as a breach for Western Balkan countries in entrance to European integrations**. Besides those suggestions, participants consider that there is sufficient space for discussion of topics from this Conference, i.e. that this Conference should and have to have its continuation through similar or same activities.

When it comes to suggestions for the location of the next conference, majority of participants showed interest for their country to be the host of it.

Some of the positive experiences that the participants have taken from Tuzla are the following: **exchange of experiences, meeting people with similar opinions from neighbouring countries, getting to know the situation in neighbouring countries, high level of constructiveness and tolerance between the participants, etc.**

We wish to emphasise that all participants, through questioning, but also in formal and informal conversations, have given rather positive opinion on the organisation of the Youth Conference.

Evaluation of the organiser of the Youth Conference shows that the topics of the lectures and the workshops were well planned. Experiences of the participants have largely contributed to the quality work from the first to the last day of the conference. What we have to emphasise is the fact that, due to more quality results, the conference should have longer and that it should have its continuation in the near future. Namely, the participants have defined their problems well, and they emphasised that more work was needed to achieve concrete and quality results. The whole conference was covered by almost all media from the area of BiH (state and local media), of which we wish to emphasise Federation BiH RTV, BHTV, RTV TK, TVT, Radio

Tuzla, Radio Kameleon, VestaRadio, Radio Slon, branch of Radio Free Europe, as well as a large number of print media.

At the end, we can say that the Youth Conference “**Youth of the Western Balkans – position, challenges, threats**”, has fulfilled our expectations. Organisation of this conference has given us the obligation of further work on the fundament of achieved conclusions. Still, the major confirmation of success and a proof that we have done another good activity are the participants, since most of them have contacted us from their towns and organisations congratulating us on good organisation and hospitality.

Zahvale:

*•elimo na kraju da se zahvalimo organizacijama i pojedincima koji su nas pomogli i podržali organizaciju omladinske konferencije
“MLADI ZAPADNOG BALKANA- POLO•AJ, IZAZOVI,
PRIJETNJE”*

*At the end we wish to express our sincere gratitude to the organizations and individuals who supported us at organizing youth conference:
“YOUTH OF THE WESTERN BALKANS – POSITION,
CHALLENGES, THREATS“*

CORDAID THE NETHERLANDS

HIVOS THE NETHERLANDS

JUSTITIA ET PAX THE NETHERLANDS

**GRAĐANSKI PAKT ZA JUGOISTOČNU EVROPU
(CP FOR SEE) NOVI SAD**

OSOBLJE HOTELA “TUZLA” TUZLA

FILOZOFSKI FAKULTET TUZLA

CAFFE “ACADEMY” TUZLA

LATINO CLUB “FLAMENCO” TUZLA

DANIJEL DRAGIČEVIĆ

RUZMIR AVDIĆ

ERMIN HAJDER

MAJA H. JAŠARAGIĆ

NEDŽAD IBRAHIMOVIĆ